

Läroarutbildningen
Examensarbete
Våren 2006

UNGDOMARS VANOR OCH KUNSKAPER OM ALKOHOL, TOBAK OCH NARKOTIKA

Handledare:
Lena Bäckström

Författare:
Magdalena Olsson

UNGDOMARS VANOR OCH KUNSKAPER OM ALKOHOL, TOBAK OCH NARKOTIKA

En enkätundersökning gjord på en högstadieskola syftar till att få kännedom om ungdomars vanor och kunskaper om alkohol, tobak och narkotika. 119 pojkar och 99 flickor deltog. Resultatet visar att ett stort antal av ungdomarna i undersökningen dricker alkohol och ingen av ungdomarna använder narkotika. Många ungdomar använder tobak. Ungdomarna började dricka alkohol och använda tobak vid 13-14-årsåldern. Det finns både likheter och skillnader mellan flickor och pojkars användande av alkohol, tobak och narkotika. Ett stort antal av ungdomarna har mycket kunskaper om alkohol, tobak och narkotika och de vill inte veta mer.

Ämnesord: ungdomar, alkohol, tobak, narkotika, vanor, kunskaper.

INNEHÅLL

1. Bakgrund och syfte	5
1.1 Guidning om innehållet i ämnesfördjupning	5
2. Teoretiska utgångspunkter	8
2.1 Alkohol – psykologiska verkningar	8
2.2 Alkohol – fysiska verkningar	9
2.3 Tobak	10
2.4 Narkotika	11
2.5 Äldre studier	12
2.6 Nyare studier	13
2.7 Lagen säger	14
2.8 Pedagogiska faktorer	14
2.8.1 Föräldrars och kamraters påverkan	14
2.8.2 Skolans påverkan	16
2.9 Statistik	17
2.9.1 Alkohol	17
2.9.2 Tobak	17
3. Metod	21
3.1 Urval	21
3.2 Metodologiska utgångspunkter	21
3.3 Genomförandet	21
3.4 Bearbetning	22
4. Resultat	23
4.1 Vilka alkohol vanor har ungdomar?	23
4.2 Vilka tobak vanor har ungdomar?	28

4.3 Vilka narkotika vanor har ungdomar?	33
4.4 När börjar ungdomar använda alkohol, tobak och narkotika?	33
4.5 Vilka likheter och skillnader finns det mellan flickor och pojkars användande av alkohol, tobak och narkotika?	35
4.6 Vilka kunskaper har ungdomar kring alkohol, tobak och narkotika?	37
5. Diskussion	40
5.1 Metoddiskussion	40
5.2 Resultatdiskussion	42
5.2.1 Vilka alkohol-, tobak och narkotika vanor har ungdomar?	42
5.2.2 När börjar ungdomar använda alkohol, tobak och narkotika?	45
5.2.3 Vilka likheter och skillnader finns det mellan flickor och pojkars användande av alkohol, tobak och narkotika?	45
5.2.4 Vilka kunskaper har ungdomar kring alkohol, tobak och narkotika?	48
5.3 Framtida studier	49
6. Sammanfattning	50
7. Referenser	52

1. Bakgrund och syfte

Tonåren är för många unga en förvirrande tid då de utvecklas från barn till vuxna. Puberteten startar och de unga börjar frigöra sig från föräldrarna och skapa sig ett eget liv och en egen identitet. Vid denna ibland kaotiska tidpunkt börjar många ungdomars intresse för alkohol, tobak och narkotika (Cohen, 1997). Att användandet av alkohol, tobak och narkotika sker i denna ålder är ett allvarligt problem. Lpo 94 har som mål för ungdomarna att de i grundskolan ska uppnå grundläggande kunskaper om förutsättningarna för en god hälsa samt ha förståelse för den egna livsstilens betydelse för hälsan och miljön. Rektorn på skolan har ansvaret för att ämnesövergripande kunskapsområden integreras i undervisningen i olika ämnen. Sådana kunskapsområden är exempelvis miljö, trafik, jämställdhet, konsumentfrågor, sex och samlevnad samt riskerna med tobak, alkohol och andra droger. Genom att få kännedom om ungdomars vanor av alkohol, tobak och narkotika kan ett förebyggande arbete upprättas och sättas in i tid. Ökad kunskap om alkohol, tobak och narkotika är en av förutsättningarna för människan att göra medvetna val för eller emot droger. Detta kan göras genom att ha undervisning om alkohol, narkotika och tobak, så tidigt som möjligt i skolan, det vill säga ANT-undervisning. För att hindra de unga från att komma i kontakt med alkohol, tobak och narkotika alltför tidigt måste skolan, föräldrar och samhället arbeta tillsammans och hjälpas åt.

Undersökningen syftar till att få kännedom dels om ungdomars vanor av alkohol, tobak och narkotika, dels om deras kunskaper om alkohol, tobak och narkotika. Frågeställningarna till undersökningen är; Vilka alkohol-, tobak och narkotika vanor har ungdomar? När börjar ungdomar använda alkohol, tobak och narkotika? Vilka likheter och skillnader finns det mellan flickor och pojkars användande av alkohol, tobak och narkotika? Vilka kunskaper har ungdomar kring alkohol, tobak och narkotika?

1.1 Guidning om innehållet i ämnesfördjupning

Om de unga skall välja en livsstil utan alkohol, tobak och narkotika, beror på omgivningen – familjen, skolan, kamraterna och samhället. Genom att ha ANT-undervisning så tidigt som möjligt i skolan kan ungdomarna få kunskaper så att de kan göra medvetna val för eller emot droger.

Vygotskij (1896-1934) menar att uppfostran förverkligas genom ungdomars egna erfarenheter, som helt och hållet bestäms av miljön. Vygotskij menar också att vårt samhälle tillhandahåller även läroprocesser som kan vara nedbrytande och farliga. Till exempel lär vi oss använda och uppskatta droger av olika slag (Säljö, 2000).

Alkohol ger både psykologiska och fysiska verkningar. Hindenfeldt (1997) menar att ett samband mellan ett spänningssökande personlighetsdrag och positiva upplevelser av alkohol kan vara en av orsakerna till att varför vissa personer får problem med alkohol. Börjar dessa ungdomar dricka alkohol tidigt, i 13-14-årsålder, är riskerna större för dem att utveckla ett alkoholberoende än för andra i samma ålder. Det är under puberteten, då tonåringen ska hitta sin personlighet, sexualitet, svaren på existentiella frågor och på livets mening och mål samt moral och etik, som alkohol, tobak och droger kommer in i de ungas liv (Cohen, 1997). En del ungdomar testar olika livsstilar för att få svar på frågorna "Vem är jag och vem vill jag vara?". Att dricka alkohol kan vara en del av ett experimenterande (Johansson & Wirbing, 2001).

Det finns studier som visar att de flesta rökare börjar röka i åldern 13-15 år. Cirka hälften av alla som provat att röka, väljer att avstå från att röka. Flickor röker mer än pojkar (Pellmer & Wramner, 1997). Snusning är vanligast i åldersgrupp under 35 år. Konsumtionen av snus ökar särskilt bland ungdomar. Även flickor har börjat snusa (Arvidsson, 1989).

Narkotikamissbruk utövas framför allt av unga människor. Debuten sker ofta under tonåren (Ramström, 1987).

Föräldrar och kamrater påverkar de unga på olika sätt: föräldrar genom normer och kamrater genom modellbeteende. Unga är mer benägna att kopiera sina kamraters rökbeteende medan föräldrarnas inflytande sker genom att de påverkar de ungas attityder och tillit (Pellmer & Wramner, 1997).

I skolan sker också en viktig social fostran. Förutom att förmedla kunskaper och färdigheter inom hälsoområdet, påverkar skolan också de unga genom de regler som finns på skolan (Pellmer & Wramner, 1997). Det är viktigt att informationen om rökning och dess konsekvenser lärs ut redan på lågstadiet, där det är få barn som har provat på att röka (Arvidsson, 1989).

Äldre studier visar att barn redan i sexårsåldern har föreställningar om alkohol. Bland barn och ungdomar finns det två sätt att se på alkohol (Cohen, 1997).

Nyare studier visar att många ungdomar har smakat på alkohol och varit berusade (Cohen, 1997). Ungdomar dricker betydligt mer idag än under 1980-talet och de

börjar i yngre åldrar. Det finns en tydligt berusnings- och festkultur både bland flickor och pojkar (Johansson & Wirbing, 2001).

Att skydda barn och ungdomar är ett av de viktigaste motiven för alkohollagstiftningen. Det är förbjudet att sälja, köpa ut, låna ut eller ge bort alkohol till ungdomar, som inte har fyllt 20 år (Folkhälsoinstitutet, 1993)

2. Teoretiska utgångspunkter

Teoretikern och pedagogen Vygotskij (1896-1934) menar att en människas uppförande under uppväxten formas av biologiska och sociala villkor. All uppfostran har oundvikligen en social karaktär, antingen man vill eller inte. Förändras den sociala miljön, så förändras därmed även personens beteende. Att förändra och bestämma över en främmande människa är omöjligt. Man kan bara uppfostra sig själv, dvs. förändra sina medfödda reaktioner, genom egen erfarenhet. Vygotskij (i; Lindqvist, 1999) menar att den pedagogiska synvinkeln kräver att man erkänner att ungdomars personliga erfarenhet utgör allt i uppfostringsprocessen. Kunskap som inte förvärvats genom egen erfarenhet är ingen kunskap. Slutsatsen för uppfostringsprocessen blir att uppfostran förverkligas genom ungdomars egna erfarenheter, som helt och hållet bestäms av miljön. Lärarens roll blir till att reglera och organisera miljön. Vygotskij säger att man måste ta hänsyn till flera aspekter i omgivningen och en del saker kan ha helt skadliga och fördärvliga påverkan på ungdomar. Han menar också att vi måste tänka på att ungdomar växer och förändrar sig hela tiden (Lindqvist, 1999). E, Säljö (2000) menar att lärande nästan alltid ses som något positivt och eftersträvänsvärt. Vårt moderna samhälle tillhandahåller även läroprocesser som kan vara nedbrytande och farliga. Till exempel lär vi oss använda och uppskatta droger av olika slag. Säljö (2000) menar också att valet inte står mellan huruvida människor lär sig något eller inte, utan vad de lär sig och de situationer de ingår i. Säljö (2000) påpekar att lärandet är en naturlig och nödvändig aspekt av mänskliga verksamheter. Människor har alltid lärt och delat med sig av kunskaper till varandra. I ett sociokulturellt perspektiv kan vi inte undvika att lära. Frågan är vad vi lär oss i olika situationer (Säljö, 2000).

2.1 Alkohol – psykologiska verkningar

Varför får vissa problem med alkohol och andra inte? I puberteten förändras kroppen; känslorna svallar, gränser prövas såväl mot föräldrar som mot skolsamhället. Under denna period ska tonåringen hitta sin personlighet, sexualitet, svaren på existentiella frågor och på livets mening och mål samt moral och etik. Det är i det här fysiska och psykiska spänningsfältet som alkohol, tobak och droger kommer in, menar Lööf-Johanson (1997). Detta förutsätter stabila vuxna som kan sätta gränser. Vuxna som är mentalt stabila och själva inte befinner sig i kris. Under ungdomen då det händer

mycket både fysiskt och psykiskt och då man är mer känslomässig sårbar är risken större att man påverkas av saker och ting. Därför är det farligt att under puberteten använda alla sorter droger. Det psykiska beroende som kan uppstå kan leda till ett bestående missbruk som etableras under puberteten. Hindenfeldt (1997) menar att ett samband mellan ett spänningssökande personlighetsdrag och positiva upplevelser av alkohol är en av orsakerna. De kan vara mindre stresståliga och mer impulsstyrda än andra och kräva mycket aktivitet, stimulans, utmaningar och omväxling. De styrs ofta av impulser och upplever en positiv effekt av att dricka alkohol, vilket även är psykologiskt betingat. De mår bra av att dricka alkohol, de känner ett välbehag och får ovanligt lite varningssignaler från kroppen när de dricker stora mängder. Hindenfeldt (a.a) menar att eftersom de uppfattar ruset som något positivt är de i riskzonen för att tidigt hitta, använda och utveckla ett drog- eller alkoholberoende. Att vara spänningssökande är inte onaturligt eller sjukt, snarare tvärtom. Om dessa ungdomar uppmärksammas tidigt och får stöd och bekräftelse på sitt agerande kan det utvecklas till en stor tillgång senare i livet. Börjar dessa ungdomar dricka tidigt, i 13-14-årsålder, är riskerna större för dem att utveckla ett alkoholberoende än för andra i samma ålder. Hindenfeldt påpekar att alla spänningssökande ungdomar inte utvecklar ett tidigt alkoholberoende, men att de är en högriskgrupp (a.a).

2.2 Alkohol – fysiska verkningar

Kroppens fysiska utveckling är färdig vid cirka 18 års ålder. Fram till dess har kroppen en högre ämnesomsättning jämfört med den vuxna kroppen. Leverns avgiftningsförmåga är inte tillräckligt utvecklad. Detsamma gäller njurarnas förmåga att rena blodet. Nervsystemet är fortfarande i uppbyggnad och är därför sårbarare. Det betyder att ungdomar under 18 år är mycket känsligare rent fysiskt för alkohol än vad vuxna är. Löf-Johanson (a.a) menar att vi bör sträva efter att ingen alkohol är tillåten före arton år. Det är så idag enligt svensk lag. Eftersom kroppen inte är fysiskt och psykiskt mogen så ska den heller inte utsättas för alkohol.

Löf-Johanson menar också att det är en myt att det är bra att lära sina ungdomar att umgås med alkohol hemma. Ungdomar som får lära sig att handskas med alkohol hemma handskas också med alkohol mera avancerat utanför hemmet. Det är inte de vuxnas egna vanor som är avgörande utan det är de regler och restriktioner man sätter upp som betyder något för tonåringens bruk. Löf-Johanson (1997) anser att det är på

mellanstadiet under skolår sex som är den viktigaste perioden att diskutera drogfrågor. Hon menar att det är för sent när man har kommit upp på högstadiet. Diskussionen måste börja föras innan ungdomarna har kommit in i puberteten (Cohen, 1997).

En del ungdomar testar olika livsstilar för att få svar på frågorna ”Vem är jag och vem vill jag vara?”. Att dricka kan vara en del av ett experimenterande, menar Johansson och Wirbing (2001). Ungdomar tycks inte vara rädda för varningar för framtida skador. En brittisk rapport om tobak visar att tonåringarna kände väl till hälsoriskerna med att röka, men många ansåg det vara tufft att strunta i sin framtida hälsa. Flickorna började röka för att verka mogna och attrahera äldre pojkar. Förmodligen kan detta resonemang gälla även alkohol. Det finns gränser för vad de flesta ungdomar betraktar som normalt festande. Naturligtvis är det stor skillnad mellan olika ungdomar. En del vill utmärka sig till varje pris genom att bli berusade. Andra vill tidigt etablera en vuxen stil där de inte gör bort sig. Några vill av ideologiska eller religiösa skäl inte dricka alls eller följer föräldrarnas alkoholförbud. Syskon kan vara helt olika i dessa frågor (Johansson och Wirbing, 2001).

2.3 Tobak

Enligt Pellmer och Wramner (1997) finns det studier som visar att de flesta rökare börjar röka i åldern 13-15 år och det är ytterst få som börjar röka efter 20 års ålder. Enligt WHO:s studie *The Health of Youth* (WHO, 1996) har i Sverige mer än 20 procent av 11-åringarna experimenterat med rökning och i 15 års ålder är det 70 procent som prövat att röka. Cirka hälften av alla som prövat, väljer att avstå från att röka. Av de återstående, kommer några att bli regelbundna rökare medan andra kommer att röka ibland och i vissa situationer. Enligt en engelsk studie refererad av Pellmer och Wramner (1997) var risken att bli rökare högre i 12-13-årsåldern beroende av tre faktorer: om ungdomarna hade vänner bland motsatta könet, om de inte brydde sig om hälsorisker och var lättpåverkade av kamrattryck. Fler flickor än pojkar umgicks med motsatta könet. Den tidiga fysiska och emotionella utvecklingen bland flickor skulle kunna bidra till en förklaring av varför flickor röker mer än pojkar i samma ålder. Flickor blir snabbare rökare än pojkar och snabbare beroende vid lägre konsumtion än pojkar. Förklaringen är enligt vissa forskare (Pellmer och Wramner, 1997) att flickor vid denna ålder har lägre självbild och mindre

självförtroende än pojkar. Flickor tycks också i större utsträckning se rökningen som ett sätt att handskas med känslor.

En studie i USA refererad av Pellmer och Wramner (1997) visade att genomsnittsåldern för att sluta röka bland de ungdomar som började tidigt var för män 33 år och för kvinnor 37 år. Det innebär att om man börjar röka i 16-17-årsåldern, skulle man i genomsnitt röka i minst 16 år som man och som kvinna i minst 20 år. Studier har också visat att ju tidigare man börjat röka, desto fler kommer att fortsätta att röka som vuxna. Tidig debut innebär också högre konsumtion som vuxen än om debuten skett längre upp i tonåren. En dansk studie refererad av Pellmer och Wramner (1997) visar att 70 procent av de ungdomar som röker ville sluta. Orsakerna till att de ville sluta röka var att det var för dyrt (75%), hälsovådligt (60%), för att må bättre (59%), av hänsyn till andra (36%) och för att se bättre ut (20%). En viktig faktor för om ungdomar senare skall bli rökare var om de var fast beslutna att aldrig röka eller om de kunde se sig själva som rökare i framtiden. Enligt några studier är andelen blivande rökare högre bland de icke-rökande ungdomar som vid 11 års ålder tror att de nog skall röka om fyra år än bland de 11-åringar som inte trodde det (Pellmer och Wramner, 1997).

Snusning bland ungdomar leder ofta till cigarettrökning. Snusning är vanligast i åldersgrupp under 35 år. Bland pojkar och män i denna ålderskategori är det vanligare att snusa än att röka. Konsumtionen av snus ökar särskilt bland ungdomar. Även flickor har börjat snusa. Arvidsson (1989) menar att i vissa klasser i skolår nio snusar var tredje ungdom. Det finns barn under tio som använder snus regelbundet (a.a).

2.4 Narkotika

Narkotikamissbruk utövas framför allt av unga människor. Debuten sker ofta under tonåren. Ramström (1987) hänvisar till flera stora undersökningar om narkotikamissbrukets omfattning som genomfördes i Sverige på 1979 -80-talet. I en av studierna gällande ungdomar fann man att 230 000 ungdomar i åldern 13-24 år hade provat narkotika någon gång. Huvuddelen, cirka 200 000, hade provat cannabis (Ramström, 1987).

Hartelius, Wikesjö, Skånér, Kenny, Peterson, Johansson, Froge och Lundqvist (1996) menar att orsaker till unga människors drogmissbruk är bland annat nyfikenhet, gruppträck, nöje, dålig självkänsla, okunnighet, offer för våld eller

sexuella övergrepp, tillgång – mottaglighet, sökande efter oberoende, ett uttryck för uppror, alkoholmissbruk inom familjen, förlust av närstående, långtida sjukdom inom familjen, problem i skolan eller examen (Hartelius m.fl., 1996). Utveckling in i narkomani startar ofta med en tidig relationsstörning mellan föräldrar och barn, menar Ramström (1987). Om inte denna relationsstörning förbättras kan barnet hamna i en utstöttningsprocess. Barnet bär på en känsla av att vara dålig och inte önskvärt. Redan innan tonåren går dessa barn samman i asociala gäng. Under tonåren får dessa ungdomar svårt att lyckas med tonårsutvecklingen. De lyckas inte med identitetsbildningen och antar en kompensatorisk identitet som narkoman, det vill säga han/hon finner en ersättning för den misslyckade identitetsbildningen i livet som narkoman. Missbrukspreparaten fungerar som lindrande medicin för de smärtsamma känslor som detta och tidigare misslyckande orsakat. Ramström (1987) menar att om ett tillfällighetsmissbruk kommer att fördjupas till ett vanemässigt missbruk beror på hur haschrökningen respektive alkoholförtäringen klaffat in i ungdomarnas tonårsutveckling. Drogintaget används för en lust att pröva det förbjudna och som en eftergift för krav som ställs av kamrater. Drogintaget används för att dölja blyghet och osäkerhet inför kamrater samt befriar från smärtsamma händelser i tonårsutvecklingen. Drogintaget är ett led i utvecklingen av en narkomanidentitet och används som medicinering mot psykisk sjukdom. Drogintaget används för självbestraffning och självförstörelse (a.a).

2.5 Äldre studier

En svensk undersökning av Nelson Löfgren som publicerades 1982, *Barns Föreställningar om alkohol* och en skotsk undersökning från 1972, *Children and alcohol, A development study in Glasgow* av Jahoda, bekräftar att barn redan i sexårsåldern har föreställningar om alkohol. Barnen känner till vad alkohol är, de vet att man kan bli berusad. Många barn har redan de vuxnas inställning – å ena sidan har de erfårit uppfattningen att alkohol är gott och festligt, å andra sidan något dåligt och farligt. De vet vad alkohol är, men inte varför man dricker. Bland barn och ungdomar finns det två sätt att se på alkohol; en del ser alkohol som något hemskt och farligt, medan andra förknippar alkohol med glädje, fest och mogenhet. Raundalen tillsammans med Skjoldal (i; Cohen, 1997), publicerade 1987, *Det bestämmer jag och Barn och rusproblem, en bok for voksne*. Deras erfarenheter visar att många barn

har en överdriven rädsla för droger och många missuppfattningar. De menar att ANT-undervisningen (alkohol, narkotika och tobak) måste ge en framtidsberedskap. Barnen ska få insikt i att det finns alternativa framtider och att de själva som aktiva deltagare kan forma sin framtid. Alla som använder alkohol blir inte alkoholister. Man kan välja sitt förhållningssätt själv (Cohen, 1997).

2.6 Nyare studier

Av en hälsokontroll på ungdomar i skolår åtta gjord av Löf-Johanson (1997), framgår det att många ungdomar har smakat på alkohol och varit berusade. Många har också provat på rökning och snusning. Hälsokontrollen visar att många ungdomar känner stolthet och glädje när de berättar om själva berusningstillfället. Det finns en glamour och spänning runt själva berusningen som tycks ha ett eget värde.

Löf-Johanson (a.a) menar att ungdomar på högstadiet inte har några problem med att få tag på alkohol och narkotika. Mellan ungdomarna finns ett väl upparbetat kontaktsystem där toppen utgörs av äldre ungdomar och vuxna. Ungdomarna skyddar varandra och sina kontaktnät till det yttersta (Cohen, 1997).

Borgs (1997), menar att ungdomar får sina föreställningar om alkohol hemifrån och från TV och tidningar. Många ungdomar har smakat på alkohol hemma. Det är viktigt att de får prata om sina erfarenheter och funderingar, så att vuxna vet vilka bilder de bär med sig och även de själva blir medvetna om vad de redan kan. Genom att prata öppet om alkohol får de en bättre framtidsberedskap och möjlighet att ta ställning för sin egen del längre fram, säger Borgs (1997). Även ungdomar som växer upp i hem där det inte alls förekommer alkohol, har behov att få veta mer för att få nyanserad bild. De ungdomarna kan få en dålig framtidsberedskap och kan få svårt att göra sina egna val. De behöver hjälp att få en bild av hur alkoholen förekommer i samhället och att få valmöjligheter (Cohen, 1997).

Johansson och Wirbing (2001) menar att alkohol är den största ungdomsdrogen. Ungdomar dricker betydligt mer idag än under 1980-talet och de börjar i yngre åldrar. Denna trend finns i hela Europa. Allra mest dricker ungdomarna i Storbritannien, Irland och Danmark. I Danmark får ungdomar köpa alkohol i livsmedelsbutiker från 15 års ålder. Riskerna med alkohol är stora för ungdomar. I Europa dör för närvarande uppskattningsvis 55 000 ungdomar per år på grund av alkohol (WHO 2001). Unga blir snabbare berusade och alkoholförgiftningar har blivit vanligt.

Johanson och Wirbing (2001) påpekar att i Sverige har flickornas drickande ökat. Vid en enkätundersökning bland niondeklassare 1998 hade nästan hälften av alla ungdomar druckit alkohol flera gånger under vårterminen. Var femte flicka och var fjärde pojke svarade att de brukade dricka alkohol motsvarande en flaska vin minst en gång i månaden. Idag finns det en tydligt berusnings- och festkultur både bland flickor och pojkar. Många dricker för att bli fulla. Uttryck som att "supa satan", "röja" och "festa" är typiska för ungdomar. Liksom vuxna kan ungdomar dricka för att de är ledsna eller blyga och osäkra (Johansson & Wirbing, 2001).

2.7 Lagen säger

Att skydda barn och ungdomar är ett av de viktigaste motiven för alkohollagstiftningen. Nästan alla länder har en åldersgräns rörande alkohol (Folkhälsoinstitutet, 1993). I Sverige är det fråga om regler som anger när drycker får säljas. Systembolaget får inte sälja eller utlämna alkoholhaltiga drycker till personer som kan antas vara under 20 år. Livsmedelsbutiker och restauranger får inte sälja alkohol till den som inte har fyllt 18 år. Anledningen till att en lägre gräns är satt vid restaurangservering är att drickandet anses ske under en viss kontroll. Men frågan är om denna kontroll är pålitlig. Det är förbjudet att sälja, köpa ut, låna ut eller ge bort alkohol till ungdomar, som inte har fyllt 20 år. Ett exempel på effekterna av ändrade åldersgränser är när man år 1971 i provinsen Ontario i Kanada sänkte åldersgränsen för alkoholköp från 20 till 18 år. Antalet dödsfall i bilolyckor där alkoholpåverkade ungdomar i åldern 18-20 år var inblandade ökade. När åldersgränsen höjdes till 21 år i USA minskade däremot antalet olyckor i trafiken där alkohol fanns med i bilden (Folkhälsoinstitutet, 1993).

2.8 Pedagogiska faktorer

2.8.1 Föräldrars och kamraters påverkan

Många föräldrar känner sig maktlösa, men det finns möjligheter att påverka ungdomars attityd till tobak och andra droger. Den inställning som föräldrar förmedlar till sina ungdomar spelar stor roll, menar Johansson och Wirbing (2001). En svensk studie refererad av Johansson och Wirbing (2001) visar att ungdomar även till rökande föräldrar lät bli att röka i större utsträckning om deras föräldrar

uppmånade dem att låta bli. Resultatet visar att om föräldrar förbjuder sina ungdomar att röka och inte röker själva – rökte 10 procent av ungdomarna. Om föräldrarna förbjuder sina ungdomar att röka men röker själva – rökte 12 procent av ungdomarna. Om föräldrarna tillåter sina ungdomar att röka men inte röker själva – rökte 26 procent av ungdomarna. Om föräldrarna tillåter sina ungdomar att röka och röker själva – rökte 38 procent av ungdomarna (Johansson och Wirbing, 2001)

I flera studier refererad av Pellmer och Wramner (1997) har det diskuterats vem som påverkar tonåringarna mest – föräldrar eller kamrater. Forskare i USA refererad av Pellmer och Wramner (1997) säger att föräldrar och kamrater påverkar de unga på olika sätt: föräldrar genom normer och kamrater genom modellbeteende. Unga tonåringar (13-åringar) påverkas mer av föräldrarnas normer medan 15-åringarna påverkas mer av både föräldrarnas normer och kamraternas modellbeteende. Mot slutet av tonåren (18-åringar) påverkas ungdomarna både av såväl föräldrars som kamraters normer. Föräldrars påverkan är indirekt, medan kamraternas är både direkt och indirekt. Unga är mer benägna att kopiera sina kamraters rök-beteende medan föräldrarnas inflytande sker genom att de påverkar de ungas attityder och tillit. Föräldrarnas rökning påverkar flickor starkare än pojkar. Orsaken till det kan vara att flickor har starkare band till föräldrar. Det finns också en motsatt syn bland forskare om kamratinflytande; den menar att unga väljer vänner med samma bakgrund och intressen som dem själva (Pellmer & Wramner, 1997). Det är alltså drogvanorna som skapar kamratskap, inte kamrater som påverkar till samma drogvanor. Slutsatsen enligt forskarna i USA är att familjens påverkan starkt underskattas på grund av att påverkan från kamraterna är överdrivna (Pellmer & Wramner, 1997)

Enligt General Surgeon-rapporten (1994) finns faktorer som är associerade med ungdomars tobaksbruk. Dessa faktorer indelas i omgivnings-, beteende-, och personliga faktorer. Omgivningsfaktorer: uppfattning av tobaksbruk som norm, kamraters och syskons attityder, föräldrapåverkan, tillgång till cigaretter och brist på föräldrastöd. Beteendefaktorer: låga studieprestationer, rebelliskhet, alienation i skolan och brist på färdighet att motstå. Personliga faktorer: låg självuppfattning och tro att rökning är positivt i det framtida sociala livet.

Sammanfattningsvis kan man säga att de faktorer som påverkar ungdomars rökvanor är familjen, kamrater, skolan, samhället och inte minst individen själv (Pellmer & Wramner, 1997).

2.8.2 Skolans påverkan

I skolan sker också en viktig social fostran, där barns grundläggande värderingar formas. Pellmer och Wramner (1997) menar att skolan ska ge ungdomar de färdigheter som behövs i livet både inom hälsoområdet och andra områden samt ge dem styrka att kunna delta i beslut som påverkar framtiden. Förutom att förmedla kunskaper och färdigheter inom hälsoområdet, påverkar skolan också de unga genom de regler som finns på skolan. I många länder råder det förbud för att röka i skolan för både ungdomar, lärare och övrig personal. Det ger praktiskt stöd till det som sägs i klassrummet. En finsk studie refererad av Pellmer och Wramner (1997) visar att det finns ett samband mellan rökning bland ungdomar och strikt lärarkontroll i skolans lokaler. Skolor med icke-röknings-policy för både ungdomar och personal har färre rökare än skolor utan sådan policy. Om ungdomar inte fick röka, var andelen unga som rökte 20 procent. Om både ungdomar och personal omfattades av förbudet, var andelen rökare 16 procent. Skolor utan förbud hade mer än 30 procent rökare. Om skolan tillåter ungdomarna att röka inom skolan, kommer fler ungdomar att röka. I en studie refererad av Pellmer och Wramner (1997) jämfördes två skolor av vilka den ena tillät rökning inom området medan den andra hade strikta tobaksförbud på skolan, fann man att skolan som tillät rökning hade fler rökare. Studier refererad av Pellmer och Wramner (1997) visar att skolor där lärare och framför allt rektor röker är andelen rökande ungdomar högre än i skolor där lärare inte röker. Pellmer och Wramner (1997) påpekar att eftersom alla ungdomar kan nås i skolan, har skolan en mycket viktig roll när det gäller ungdomars tobaksvanor. Det har visat sig att när ungdomar känner samhörighet, trygghet och säkerhet samt får stöd och förväntningar har det stor betydelse för ungdomars val av prestationer och levnadsvanor (Pellmer & Wramner, 1997).

Arvidsson (1989) menar att det är mycket viktigt att informationen om rökning och dess konsekvenser lärs ut redan på lågstadiet. På lågstadiet är det få barn som har provat på att röka. De har därför inget invariant beteendemönster att försvara. Om barnen i denna ålder får baskunskaper om tobaken och dess konsekvenser, blir det mycket lättare för dem att stå emot kamrattrycket på mellanstadiet och högstadiet (a.a). Kunskaperna om tobak breddas och fördjupas under hela grundskolan, dels som inslag i den ordinarie undervisningen i olika ämnen, dels genom temadagar, kampanjer och projektarbeten (a.a).

Nordin (1996) säger att skolledare hävdar att det inte är skolans fel att ungdomar hamnar i arbetslöshet, droger och kriminalitet. De menar att det inte är det man gör i skolan som orsakar de sociala katastrofer som väntar ungdomarna. Nordin (1996) menar att det handlar om vad man inte gör i skolan för att rädda våra utsatta barn och ungdomar. Han påpekar att det i första hand är föräldrarna som har ansvaret för sina barn och ungdomar. Om föräldrarna inte kan hjälpa sina barn och ungdomar till ett bra liv så kan skolan inte sitta och titta på utan att ingripa, oavsett om orsaken till föräldrarnas misslyckanden är bra eller dåliga. Nordin (1996) menar att det finns i huvudsak tre faktorer som avgör hur ett barns liv kommer att utvecklas: hemförhållandena, skolan och arbetsmarknaden. Nordin (1996) anser att alla skolor borde ha undervisning om drogmissbruk i varje klass minst en gång per termin. Det ska vara undervisning av någon som vet vad han eller hon talar om, till exempel en nykter alkoholist (a.a).

2.9 Statistik

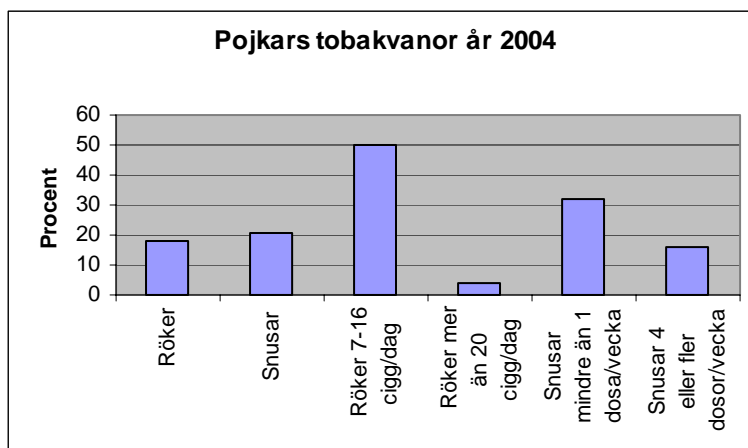
2.9.1 Alkohol

Resultatet från CAN (2004), där man har jämfört ungdomar i gymnasieskolans andra skolår med ungdomar i skolår nio, visar också att mer än hälften av pojkarna, 52 procent, och 45 procent av flickorna, i skolår två på gymnasiet är berusade minst en gång i månaden. Motsvarande siffror i skolår nio är 27 och 28 procent. Skillnaden är större när man jämför den mängd alkohol som konsumeras. Gymnasieungdomarna dricker mer av samtliga alkoholsorter. 90 procent av ungdomarna i skolår två på gymnasiet dricker alkohol, jämfört med 70 procent i nian. I årskurs nio har narkotika använts av sju procent av såväl flickor som pojkar. I skolår två på gymnasiet är motsvarande siffror 17 procent bland pojkarna och 14 procent bland flickorna. Det är bara sniffning och dopning som utövas i mindre utsträckning i gymnasieskolan än på högstadiet (Skolelevers drogvanor 2004 nr: 84 från CAN)

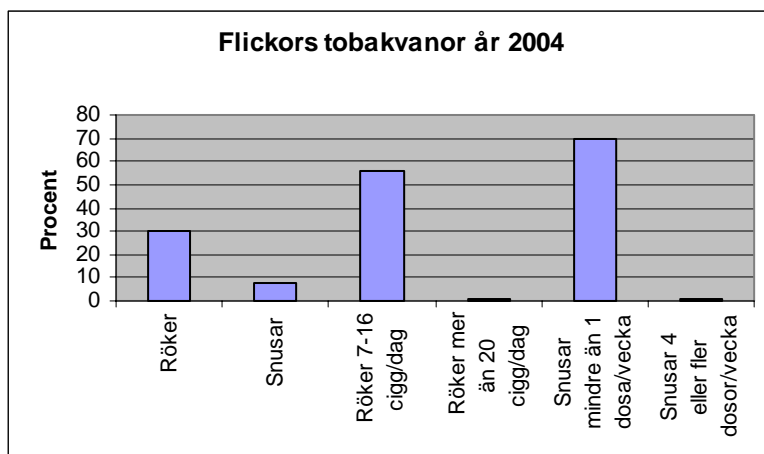
2.9.2 Tobak

En rapport från Skolelevers drogvanor 2004 från Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN), visar att färre pojkar röker och snusar medan flickor både röker och snusar mer. Andelen dagligrökare eller nästan dagligrökare bland

pojkar i skolår nio var under vårterminen 2004 fem procent. En minskning med två procentenheter från 2003. Bland flickorna är motsvarande andel 13 procent, oförändrat sedan 2003. Av samtliga i undersökningen röker 18 procent av pojkarna och 30 procent av flickorna. Resultatet visar också att även snusandet har minskat bland pojkarna, från 24 procent 2003 till 21 procent 2004. Bland flickorna har andelen ökat från sex till åtta procent. Enligt Haglund, tobaksexpert på Statens folkhälsoinstitut, är ökningen ett resultat av det positiva förhållningssätt till snus som har präglat Sverige under de senaste åren. År 2003 uppgav hälften av de dagligrökande pojkarna i skolår nio att de rökte mellan sju och 16 cigaretter om dagen, fyra procent rökte mer än 20. Bland flickorna i samma skolår rökte 56 procent mellan sju och 16 cigaretter om dagen. En procent rökte mer än 20 cigaretter dagligen. 32 procent av de snusande pojkarna konsumerade mindre än en dosa i veckan, medan 16 procent använde fyra dosor eller mer. Bland flickorna förbrukade 70 procent mindre än en dosa per vecka och en procent mer än fyra dosor.

(Skolelevs drogvanor 2003 nr: 77 och 2004 nr: 84 från CAN)

(Skolelevers drogvanor 2003 nr: 77 och 2004 nr: 84 från CAN)

83 procent köpte cigaretterna i kiosker, där 92 procent också köpte sitt snus. Näst tillgängliga inköpsställen var när- och jourbutiker där 34 procent köpte cigaretter och 40 procent köpte snus. 64 procent av pojkarna köpte sitt snus själva och 37 procent av flickorna. Mer än hälften av flickorna blev bjudna av kamrater eller köpte av dem. De egna föräldrarna svarade för 21 procent av pojkarnas snusanskaffning och för 18 procent av flickornas, men de visste inte alltid om det (Skolelevers drogvanor 2003 & 2004 nr: 77 & 84 från CAN).

I rapporten 2004 från CAN, visades rökvanor för ungdomar i 16 års åldern. Mellan åren 1983 och 2004 var det fler flickor än pojkar som rökte varje dag eller nästan varje dag (Skolelevers drogvanor 2004 nr: 84 från CAN).

Rapporten 2004, från CAN, visar att andelen snusare bland 16-åriga pojkar har minskat från 24 till 21 procent mellan 2003 och 2004. Bland flickorna har den ökat från sex till åtta procent från 2003 till 2004 (Skolelevers drogvanor 2003 & 2004 nr: 77 & 84 från CAN).

När man jämfört ungdomar i gymnasieskolans andra skolår med ungdomar i skolår nio visar resultatet att ungdomarna i gymnasieskolans skolår två använder mycket mer alkohol och narkotika än högstadieungdomar i skolår nio. Pojkarna röker och snusar betydligt mer, medan skillnaden mellan andelen rökande flickor inte skiljer sig lika mycket. Bland flickorna är motsvarande siffror 30 procent i nian och 38 procent i gymnasiet. Andelen snusare bland pojkarna är 21 procent i nian och 32 procent i gymnasieskolan. Bland flickorna har snusande ökat med endast en procentenhet, från åtta till nio procent (Skolelevers drogvanor 2004 nr: 84 från CAN).

År 2003 genomförde Umeås universitet på uppdrag av folkhälsoinstitutet en undersökning av ungas rökvanor (Statens folkhälsoinstitut, 2004). Resultatet visar att 50 ungdomar under 18 år börjar röka i Sverige dagligen. På ett år blir det 17 500 ungdomar, varav 7 000 pojkar och 10 500 flickor. Till rökarna räknas både dagligrökare och de som röker regelbundet, även om det inte är varje dag. Bland tonåringar är det vanligt med tillfällighetsrökning, som ofta sker regelbundet och då bedöms man vara regelbunden rökare och räknas med i statistiken. Undersökningen visar att en procent av de 13-åriga pojkarna och fyra procent av flickorna röker. Bland 15-åringarna rökte fyra procent av pojkarna och elva procent bland flickorna. Bland 17-åringarna är 14 procent av pojkarna och 21 procent av flickorna rökare. I alla tre ålderskategorierna ser man tydligt att det är fler flickorna än pojkar som röker. Då kan man undra varför det är så? (Statens folkhälsoinstitut, 2004)

3. Metod

3.1 Urval

Under en praktikperiod väcktes intresset kring ungdomars vanor av alkohol, tobak och droger. Jag har valt att genomföra undersökningen på högstadieskolan där jag gjorde min praktik under termin sex i lärarutbildningen med inriktning idrott och hälsa. Jag har valt att göra undersökningen på högstadiet. Detta för att andra liknande studier, från till exempel Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN), har gjorts på högstadieelever. Enkätundersökningen har gjorts i nio klasser, tre klasser i vardera skolår sju, åtta samt nio. Jag har valt att använda mig av alla tre skolåren för att få så stor bredd på undersökningen som möjligt. I enkätundersökningen deltog 218 ungdomar, 119 pojkar och 99 flickor. Ungdomarna i undersökningen var i åldrarna 12 till 15 år. Undersökningsgruppen har varit anonym under hela undersökningen, eftersom det inte är viktigt vem som har skrivit vad i detta fall. Däremot har de fått fylla i om de är pojke eller flicka. Detta har även poängterats för samtliga i undersökningsgruppen (Denscombe, 2004).

3.2 Metodologiska utgångspunkter

Undersökningen har en kvantitativ ansats. Den syftar till att inhämta information från många människor i samma frågor. Som metod har jag enkätundersökning (Denscombe, 2004). Enkätundersökning som metodval motiveras med att det är ett smidigt sätt att nå ut till många människor. Alla får svara på samma frågor under en begränsad tid. Det är för- och efterarbetet som i regel tar lång tid att genomföra medan själva genomförandet av undersökningen går relativt snabbt.

En nackdel med enkätundersökning kan vara att frågorna missuppfattas och svaren från respondenterna inte går att använda i resultatet. En pilotstudie skulle ha gjorts före för att se om det hade behövts göra några ändringar i enkäten.

3.3 Genomförandet

Jag tog kontakt med biträdande rektor för skolan i den aktuella kommunen. Jag visade upp min enkät samt förklarade syftet med undersökningen. Skolan brukar årligen göra en liknande undersökning, men eftersom det inte har gjorts någon undersökning detta år tyckte man det vara passande att jag gjorde min undersökning på skolan. Jag fick

därmed tillåtelse att genomföra undersökningen på skolan. Jag kopierade upp enkäten till nio klasser. På lärarrummet frågade jag nio lärare. Tre lärare för skolår sju, tre lärare för skolår åtta samt tre lärare för skolår nio. Jag undrade om de kunde hjälpa mig med att dela ut enkäterna i sina respektive klasser. Jag blev bemött med stor hjälpsamhet från samtliga lärare. Jag gav dem en klassuppsättning exemplar av enkäten. Vi bestämde att jag skulle hämta enkäterna två dagar senare. Enkätundersökningen genomfördes på klassrådet där en lärare var närvarande. Det tog cirka 30 minuter att besvara frågorna. Två dagar senare hämtade jag enkäterna hos samtliga lärare och tackade för hjälpen.

3.4 Bearbetning

När jag hade fått in enkäterna började jag bearbeta dem genom att först dela in dem i åtta grupper.

Pojke år	Flicka år
13	13
14	14
15	15
16	16

Jag räknade ihop och samlade alla svar i respektive grupp. På så sätt fick jag en klar översikt över vilka svar ungdomarna hade gett och hur många frågor som var besvarade. Därefter räknade jag ut svarens antal och procent för varje fråga.

4. Resultat

Först redovisas frågeställningen; Vilka alkohol-, tobak och narkotika vanor har ungdomarna? Resultatet från varje fråga visas i stapeldiagram med en beskrivande text under varje stapeldiagram där det också framgår antal och/procent.

Därefter redovisas frågeställningen; När börjar ungdomar använda alkohol, tobak och narkotika? Resultatet från varje fråga visas i stapeldiagram med en beskrivande text under varje stapeldiagram.

Därefter redovisas frågeställningen; Vilka likheter och skillnader finns det mellan flickor och pojkars användande av alkohol, tobak och narkotika. Resultatet visas i en sammanhängande text där det också framgår antal, procent, flertal och fåtal.

Därefter redovisas frågeställningen; Vilka kunskaper har ungdomar kring alkohol, tobak och narkotika? Resultatet visas i en sammanhängande text där det också framgår antal, procent och citat från några av ungdomarna.

4.1 Vilka alkohol vanor har ungdomar?

Stapeldiagrammet nr 1 visar en fråga som är ställd till samtliga ungdomar som har genomfört enkätundersökningen. De resterande stapeldiagrammen visar frågor som är endast besvarade av de ungdomar som dricker alkohol.

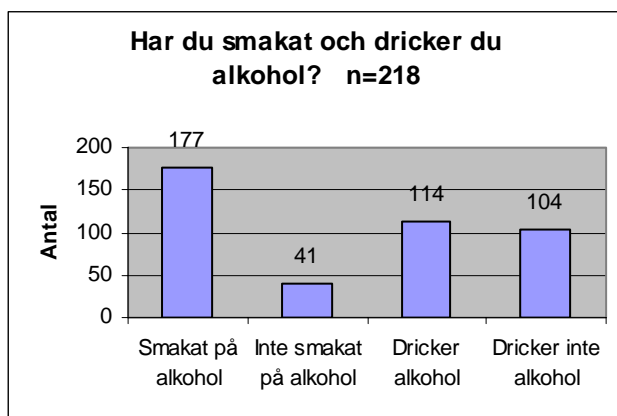

Diagram 1

Samtliga 218 ungdomar har besvarat frågan. Ett så stort antal som 177 ungdomar har smakat på alkohol någon gång. Däremot är det något färre, men ändå hela 114 ungdomar som fortsätter att dricka. Med andra ord är det vanligare att ungdomarna dricker alkohol än att de inte gör det.

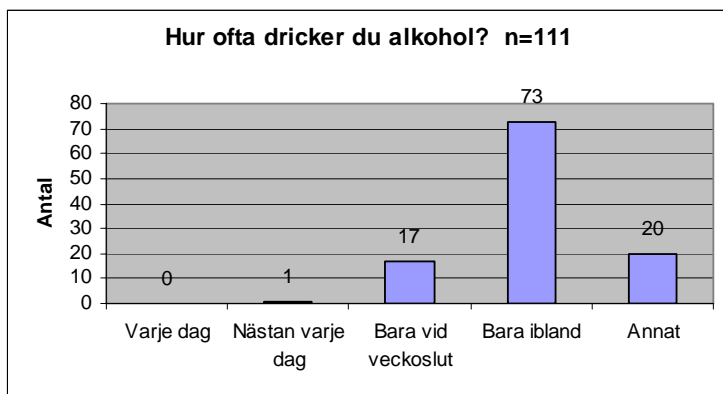

Diagram 2

111 av de ungdomar som dricker alkohol har besvarat frågan. 3 ungdomar (3 %), varav en är flicka och 2 är pojkar, internt bortfall. Även om det är ett stort antal ungdomar som dricker alkohol så dricker de flesta av dem bara ibland. Med andra ord så är ungdomarna inga storkonsumerare av alkohol. De ungdomar som har valt alternativet annat uppger då att de dricker alkohol 1-2 gånger om året, vissa helger, sällan, väldigt sällan, nästan aldrig, inte ofta eller när de känner för det.

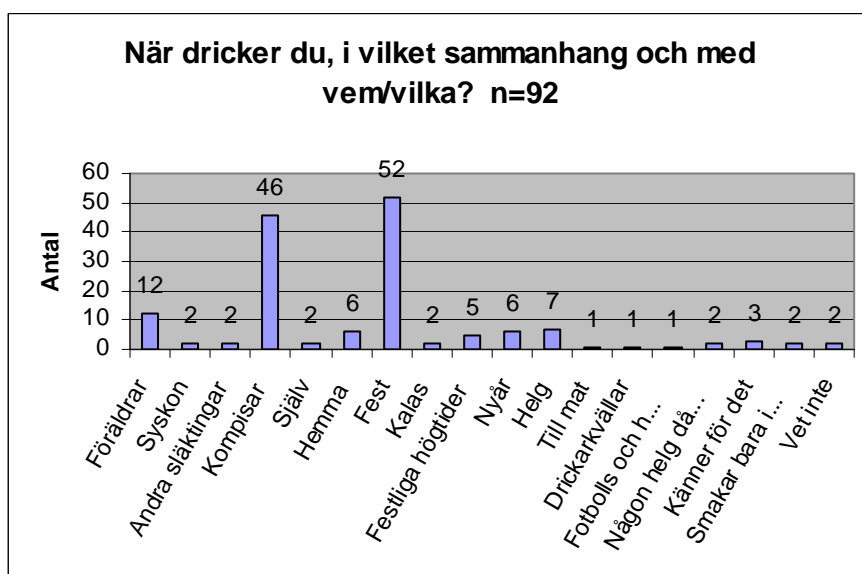

Diagram 3

92 av de ungdomar som dricker alkohol har besvarat frågan samt ett flertal av ungdomarna har gett flera svarsalternativ. 22 ungdomar (19 %) internt bortfall. De flesta av de ungdomar som dricker alkohol och har besvarat frågan dricker med kompisar när de är på fest. Detta visar tydligt att bland ungdomar råder det en festkultur. Ska man dricka så ska det göras med andra. Intressant är också att ett

ganska stort antal ungdomar dricker alkohol tillsammans med sina föräldrar. När detta sker är det oftast i sammanhang med fest, kalas eller vid någon högtidsdag.

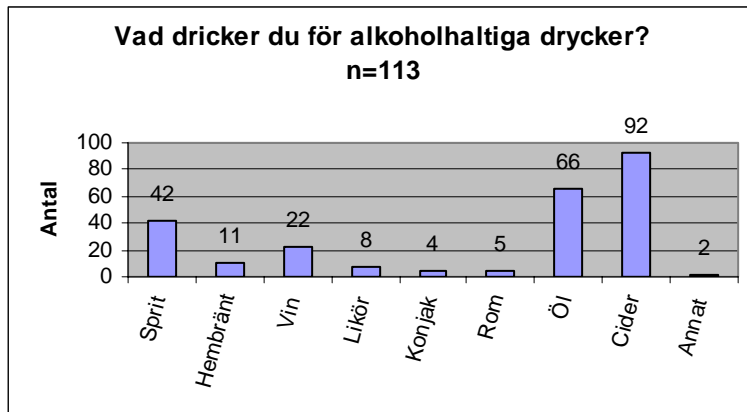

Diagram 4

113 av de ungdomar som dricker alkohol har besvarat frågan. 1 ungdom (1 %) internt bortfall. Flertalet av ungdomarna har gett flera svarsalternativ. De flesta av de ungdomar som dricker alkohol väljer att dricka cider. Det märks att cider under de senaste åren har blivit en populär alkoholdryck bland ungdomar. Orsaken till detta kan vara att cider inte är så starkt som sprit samt att det finns flera olika fräscha smaker. Även öl och sprit är populära alkoholdrycker hos ungdomarna. De ungdomar som har valt alternativet annat uppger då att de dricker whiskey och olika sorters alkohol.

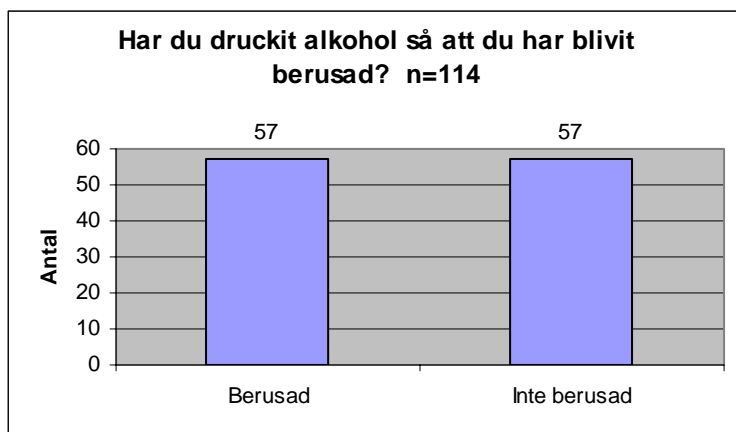

Diagram 5

Samtliga 114 ungdomar som dricker alkohol har besvarat frågan. Hälften av de ungdomar som dricker alkohol har druckit så att de har blivit berusade. Johansson och Wirbing (2001) menar att det idag finns en berusningskultur bland ungdomarna. Många dricker för att bli fulla.

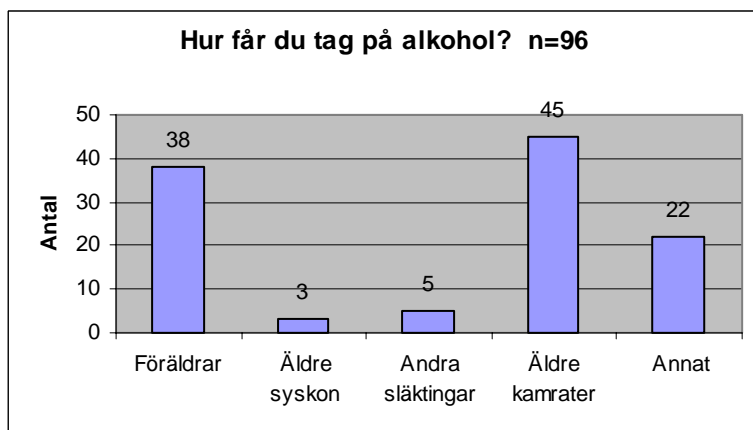

Diagram 6

96 av de ungdomar som dricker alkohol har besvarat frågan. 18 ungdomar (14 %) internt bortfall. Flertalet av ungdomarna har gett flera svarsalternativ. Flertalet av ungdomarna som dricker alkohol får alkohol av äldre kamrater. Som ungdom är det viktigt att man är en bra kompis så att andra tycker om en. Därför hjälper de gärna varandra inte minst när det gäller alkohol. Ett stort antal av ungdomarna får alkohol av sina föräldrar. Många gånger tror föräldrarna att genom att de själva köper ut till sina barn vet de vad de dricker och hur mycket. Men man får inte glömma att ungdomarna fixar också alkohol på andra sätt. De ungdomar som har valt alternativet

annat uppger då att de får alkohol av langare, jämnåriga kamrater, blir bjudna, snor av föräldrar och handlar själva.

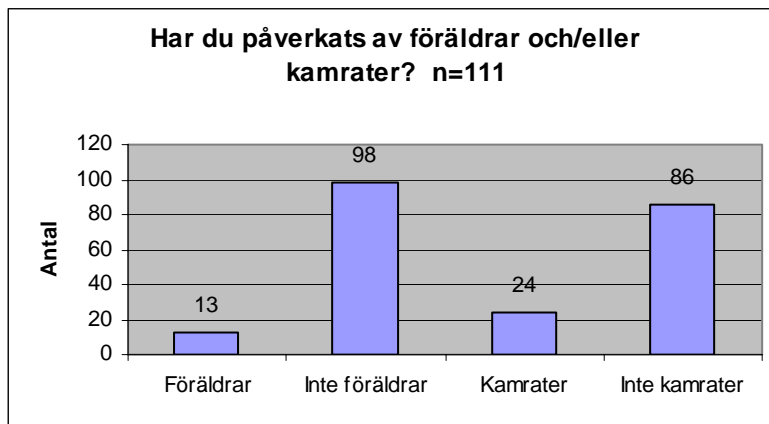

Diagram 7

111 av de ungdomar som dricker alkohol har besvarat frågan på om de har påverkats av föräldrar och 110 ungdomar har besvarat på frågan om de har påverkats av kamrater. Ett stort antal av ungdomarna har inte påverkats av både föräldrar och kamrater. Detta är intressant med tanke på att de flesta ungdomarna dricker alkohol tillsammans med sina kamrater och föräldrar. Kanske är det så att de påverkar varandra utan att vara medvetna om det.

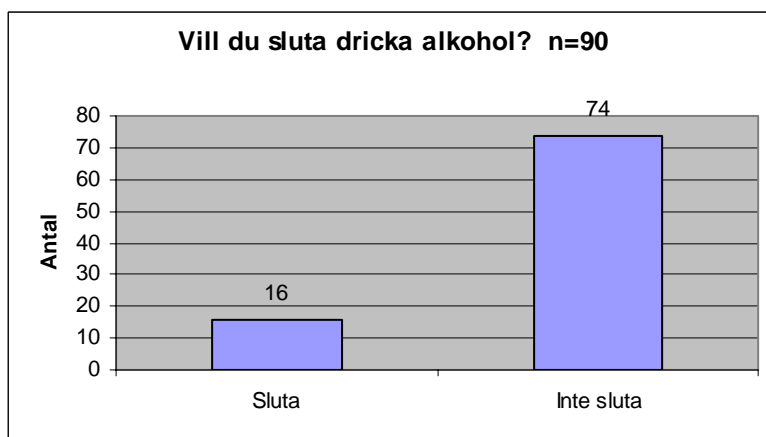

Diagram 8

90 av de ungdomar som dricker alkohol har besvarat frågan. 24 ungdomar (21 %) internt bortfall. Ett mycket stort antal av de ungdomar som dricker alkohol vill inte sluta dricka alkohol. Anledningar till detta kan vara att ungdomarna inte inser någon

fara med alkohol, de tror att de är opåverkbara samt att den ”lila” mängd de dricker inte är någon fara.

4.2 Vilka tobak vanor har ungdomar?

Stapeldiagrammet 9 visar en fråga som är ställd till samtliga ungdomar som har genomfört enkätundersökningen. Stapeldiagrammen 10 och 11 visar frågor som är ställda till de ungdomar som har svarat att de röker. Stapeldiagram 12 visar en fråga som är ställd till samtliga ungdomar som har genomfört enkätundersökningen. Stapeldiagrammen 13 och 14 visar frågor som är ställda till de ungdomar som har svarat att de snusar. Stapeldiagram 15, 16 och 17 visar frågor som är ställda till de ungdomar som har svarat att de använder tobak (rökning och snusning).

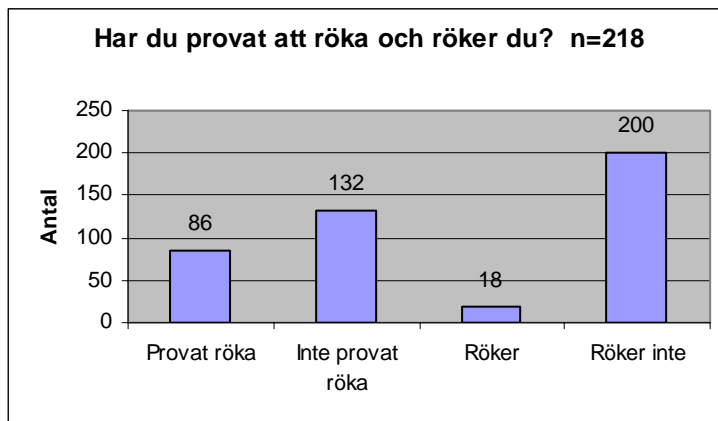

Diagram 9

Samtliga 218 ungdomar har besvarat frågan. Något under hälften av ungdomarna har provat att röka, medan endast ett litet antal fortsätter att röka. Det verkar som om cigarettkulturen inte har slagit sig in hos ungdomarna. Många vill gärna testa, men upptäcker fort att det inte är något för dem.

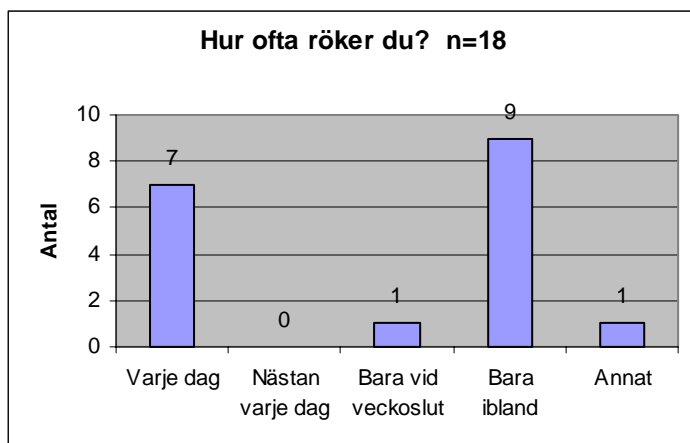

Diagram 10

Samtliga 18 av de ungdomar som röker har besvarat frågan. Antingen är man en flitig rökare som röker varje dag eller så röker man bara ibland. En ungdom har valt alternativet annat och har då uppgett att den röker väldigt sällan.

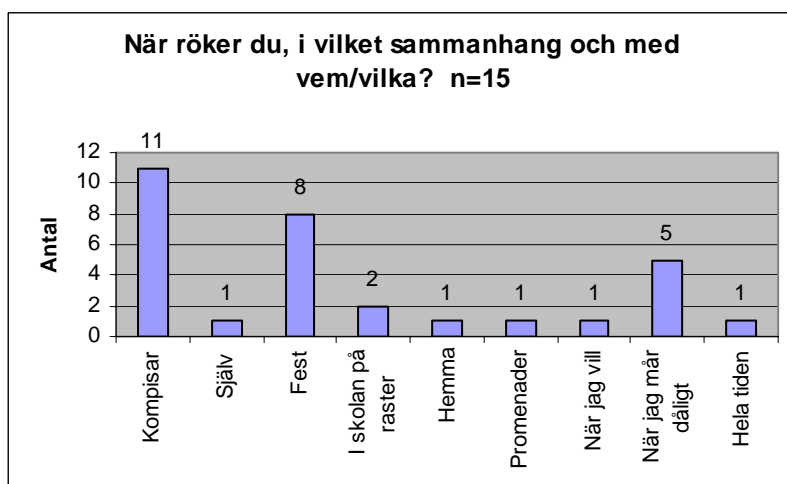

Diagram 11

15 av de ungdomar som röker har besvarat frågan. 3 ungdomar (16,5 %) internt bortfall. Flertalet av ungdomarna har gett flera svarsalternativ. De flesta av de ungdomar som röker gör det med kompisar när de är på fest. Detta beteende liknar alkoholbeteendet. När ungdomarna är på fest är det tillåtet med att göra förbjudna saker. Det lockar dem till att vara busiga och visa att man är mognare än vad man egentligen är. En tredjedel röker när de mår dåligt, vilket är anmärkningsvärt. Vart kommer detta beteende ifrån? Kanske från föräldrarna eller från media.

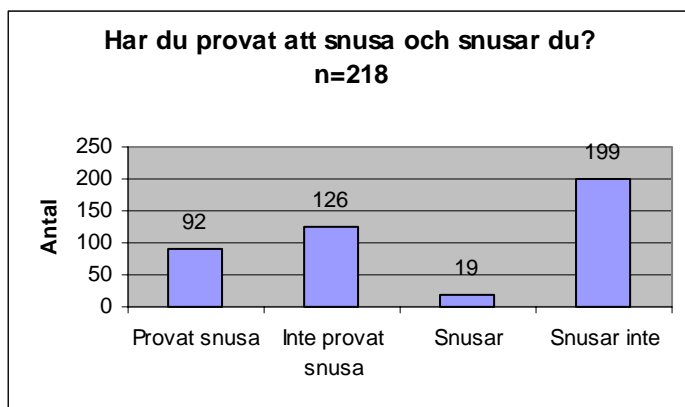

Diagram 12

Samtliga 218 ungdomar har besvarat frågan. De flesta av ungdomarna har inte provat att snusa och endast ett litet antal ungdomar snusar. Precis som rökning så har inte heller snusning slagit in hos ungdomarna.

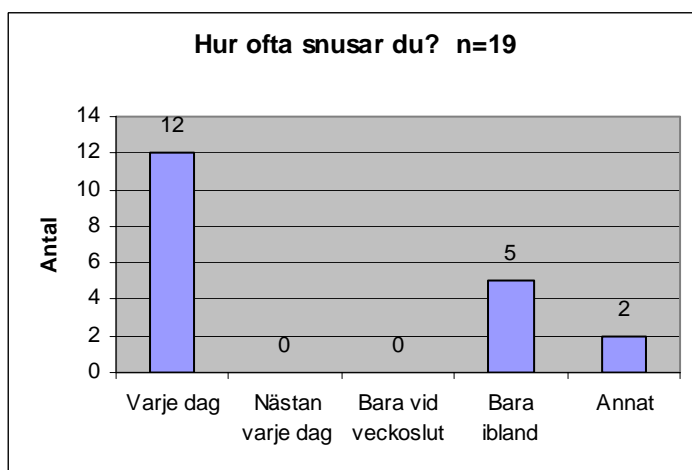

Diagram 13

Samtliga 19 ungdomar som snusar har besvarat frågan. De flesta av de ungdomar som snusar gör det varje dag. Här ser man en skillnad mellan snusning och rökning. Detta kan bero på att det är lättare att snusa på allmänna platser än vad det är att röka. Idag har vi fler rökfria zoner och det finns en mindre acceptans för att man röker överallt. Ett par ungdomar har valt alternativet annat och uppger då att de snusar en gång per år eller när de känner för det.

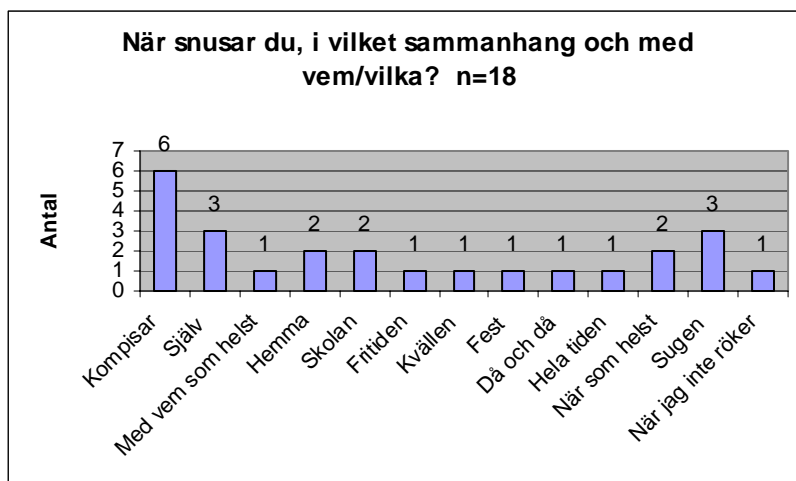

Diagram 14

18 av de ungdomar som snusar har besvarat frågan. 1 ungdom (5 %) internt bortfall. Flertalet av ungdomarna har gett flera svarsalternativ. Ett större antal av de ungdomar som snusar gör det med kompisar. Här ser vi likheter med rökning och alkohol. När man är med sina kompisar vill man vara mogen och därmed kopierar man vuxnas beteende.

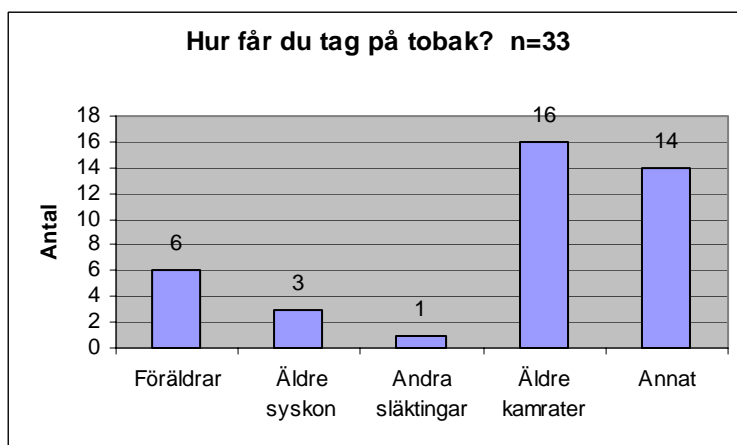

Diagram 15

33 av de ungdomar som använder tobak har besvarat frågan. 4 ungdomar (9 %) internat bortfall. Flertalet av ungdomarna har gett flera svarsalternativ. Nästan hälften av de ungdomar som använder tobak får tobak från äldre kamrater. Här ser man likheter med alkohol. Ungdomarna ställer upp och hjälper varandra. De vill varandra väl, men i själva verket stjälpes de varandra. Ett flertal av ungdomarna har valt alternativet annat och uppger då att de får tobak av folk i byn, jämnåriga kamrater, fixar själva och vet inte.

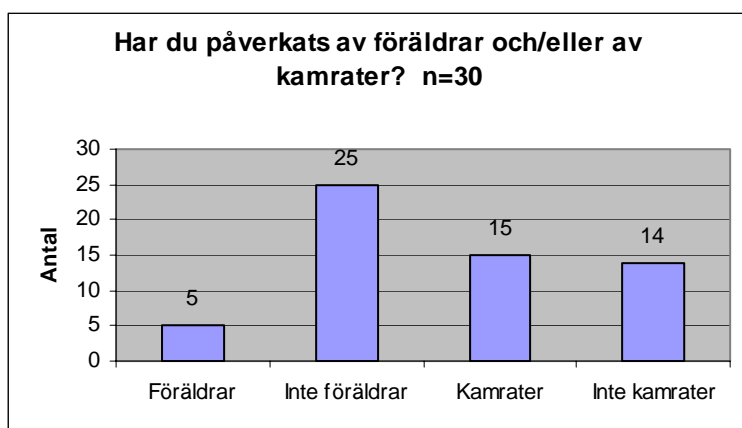

Diagram 16

30 av de ungdomar som använder tobak har besvarat frågan om de har påverkats av föräldrar och 29 av de ungdomar som använder tobak har besvarat frågan om de har påverkats av kamrater. Ett stort antal av ungdomarna har inte påverkats av föräldrar. Här finns det likheter med alkohol. Även här är de kanske inte medvetna om att de påverkas av sina föräldrar. Däremot är det nästan lika många som påverkas av kamrater och som inte påverkas av kamrater. Här skiljer det sig med alkohol. Procentuellt sett påverkar ungdomarna varandra mer när det gäller tobak än när det gäller alkohol. Detta kan bero på att det är enklare och billigare att bjuda varandra på en cigarett eller snus än vad det är att bjuda varandra på en cider.

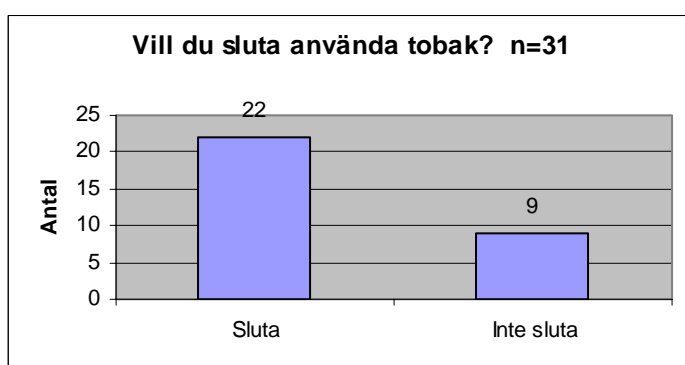

Diagram 17

31 av de ungdomar som använder tobak har besvarat frågan. 6 ungdomar (16 %) internt bortfall. De flesta av de ungdomar som använder tobak vill sluta använda tobak. De vet att det är farligt och de har insett att de har blivit beroende och har därmed svårt för att sluta.

4.3 Vilka narkotika vanor har ungdomar?

Stapeldiagrammet nr 18 visar en fråga som är ställd till samtliga ungdomar som har genomfört enkätundersökningen.

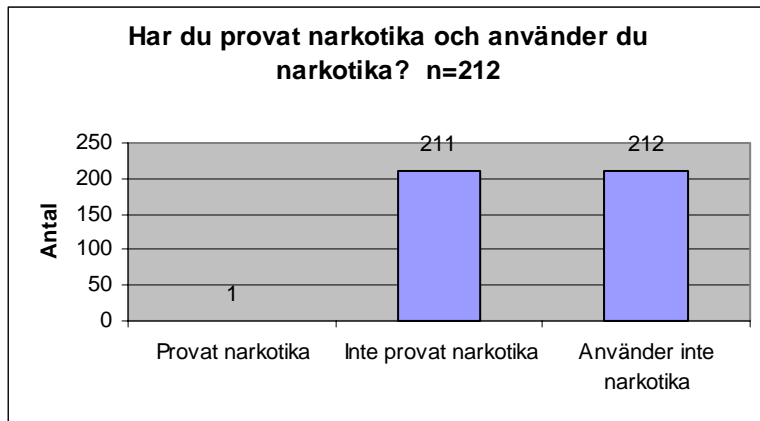

Diagram 18

212 ungdomar har besvarat frågan om de har provat narkotika och lika många 212 ungdomar har besvarat frågan om de använder narkotika. Glädjande är att alla ungdomar som har besvarat på frågan använder inte narkotika. Ett mycket litet antal, men ändå en för mycket uppger att denne har provat narkotika. Budskapet om att narkotika är livsfarligt har nått ungdomarna.

4.4 När börjar ungdomar använda alkohol, tobak och narkotika?

Stapeldiagrammet nr 19 visar en fråga som är ställd till de ungdomar som dricker alkohol. Stapeldiagrammet nr 20 visar en fråga som är ställd till de ungdomar som röker. Stapeldiagrammet nr 21 visar en fråga som är ställd till de ungdomar som snusar.

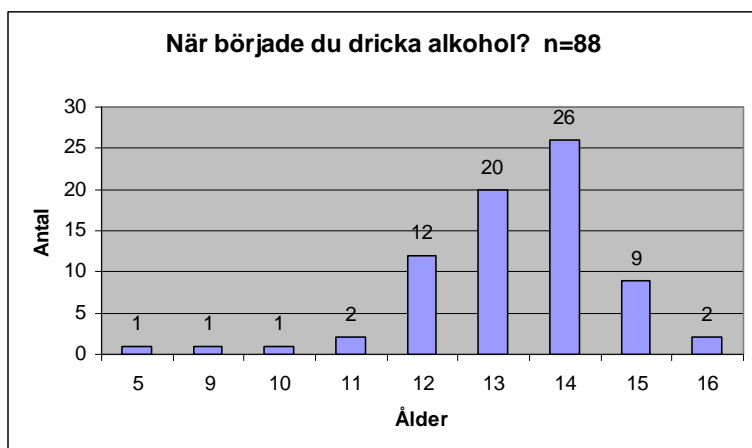

Diagram 19

88 av de ungdomar som dricker alkohol har besvarat frågan. 26 ungdomar (12 %) internt bortfall. Flertalet av ungdomarna har gett flera svarsalternativ. Ett stort antal av ungdomarna som dricker alkohol började dricka i 14-årsåldern. 13- och 12-årsåldern är också vanliga debutår. Det är just i den åldern som ungdomarna slutar på mellanstadiet och börjar på högstadiet. De byter skola, träffar nya kompisar och vill vara mer mogna än vad de egentligen är.

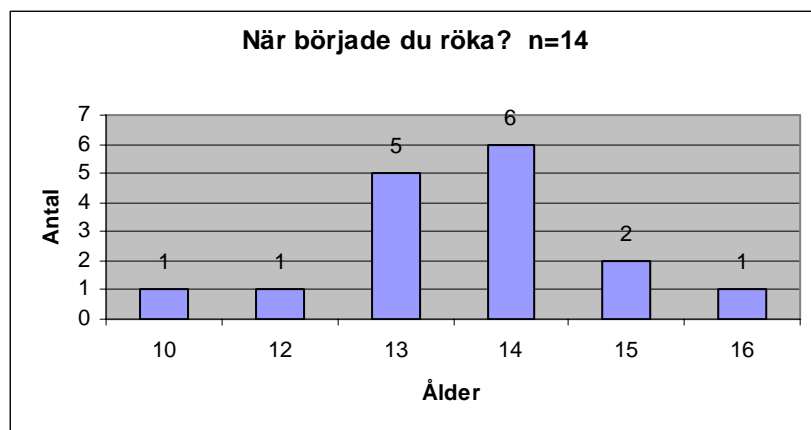

Diagram 20

14 av de ungdomar som röker har besvarat frågan. 4 ungdomar (2 %) internt bortfall. De flesta av de ungdomar som röker började i 13- och 14-årsåldern. Här ser man likheter med alkohol. Ungdomarna börjar på högstadiet, träffar nya kompisar och blir kanske påverkade av de äldre kamraterna på skolan.

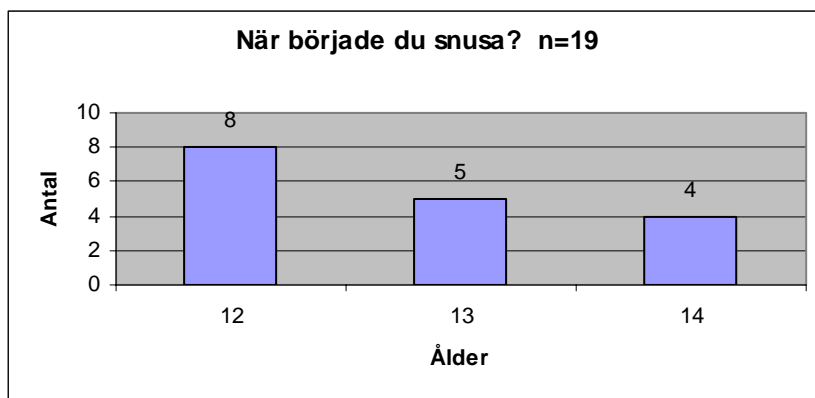

Diagram 21

Samtliga 19 ungdomar som snusar har besvarat frågan. En ungdom har gett flera svarsalternativ. Nästan hälften av de ungdomar som snusar börjar i 12-årsåldern. Här skiljer det sig något när det gäller alkohol och rökning. Det är vanligare att ungdomarna börjar snusa tidigare än vad det är att börja dricka alkohol och att röka. En anledning till detta kan vara att det är fler killar som snusar och börjar då tidigare.

Samtliga av ungdomarna har uppgett att de inte använder narkotika. Enbart en flicka svarade att hon provat att använda narkotika.

4.5 Vilka likheter och skillnader finns det mellan flickor och pojkars användande av alkohol, tobak och narkotika?

Likheterna mellan flickor och pojkars användande av alkohol är att: de flesta av flickorna (80 %) och pojkarna (81,5 %) har smakat på alkohol. Nästan lika många flickor (19 %) som pojkar (18,5 %) har inte smakat på alkohol. 53 % av pojkarna och 51,5 % av flickorna dricker alkohol. Nästan lika många flickor (48,5 %) som pojkar (47 %) dricker inte alkohol. De flesta av flickorna (62,5 %) och pojkarna (65 %) dricker alkohol bara ibland. Både när det gäller flickor och pojkar dricker de flesta alkohol med kompisar på fest. Både hos flickorna och pojkarna är det ett fåtal som dricker alkohol själva. De flesta av flickorna och pojkarna dricker cider. Näst vanligast är att dricka öl både hos flickor och pojkar. Men det är ändå fler pojkar än flickor som dricker öl. På tredje plats kommer sprit både hos flickor och pojkar. Både när det gäller flickor och pojkar börjar de flesta dricka alkohol i 14-årsåldern. Näst vanligast är att börja dricka alkohol i 13-årsåldern både för flickor och pojkar. Vanligast bland både flickor och pojkar är att börja dricka alkohol på någon fest. De flesta av flickorna och pojkarna får alkohol av äldre kamrater. Näst vanligast är att de

får alkohol av föräldrar både hos flickor och pojkar. På tredje plats kommer alternativet annat både hos flickor och pojkar. Där har de svarat att de får alkohol från langare, jämnåriga kamrater, blir bjudna, handlar själva, smakar av kompisar eller tar av föräldrar. De flesta av de flickor och pojkar som dricker alkohol säger att de inte har blivit påverkade av sina föräldrar och kamrater. Flertal av flickor och pojkar dricker alkohol för att det är gott. De flesta av flickorna och pojkarna, dock något fler pojkar, som dricker alkohol vill inte sluta dricka alkohol. De flesta av pojkarna som dricker alkohol vill inte sluta dricka alkohol för att det är gott och kul. De flesta av flickorna som dricker alkohol vill inte sluta dricka alkohol för att det är kul samt för att den lilla mängd de dricker är inte farligt anser de.

Skillnaderna mellan flickor och pojkars användande av alkohol är att: fler flickor än pojkar dricker alkohol med föräldrar. Det är fler flickor än pojkar som dricker både vin och likör. Det är endast pojkar som dricker rom och konjak. Det är fler pojkar än flickor som har druckit alkohol så att de har blivit berusade. När det gäller åldersdebut för drickandet av alkohol skiljer det sig på tredje plats mellan de båda könen. Pojkarna börjar då dricka alkohol i 12-årsåldern, medan flickorna börjar i 15-årsåldern. Flertal av pojkar dricker inte alkohol för att de menar att det är farligt och fördärvar kroppen och hälsan, medan flertalet av flickor inte dricker alkohol för att de menar att det är äckligt och skadar kroppen.

Likheterna mellan flickor och pojkars användande av tobak är att: de flesta av flickorna och pojkarna har inte provat att röka någon gång. De flesta av flickorna och pojkarna varken röker eller snusar. Både när det gäller flickor och pojkar röker de flesta på fest med kompisar. Både när det gäller flickor och pojkar får de flesta tobak av äldre kamrater. Näst vanligast för både flickor och pojkar är att de får tobak från folk i byn, andra köper ut, jämnåriga kamrater eller fixar själv. De flesta av de flickor och pojkar som använder tobak säger att de inte har påverkats av föräldrar. De flesta av de flickor och pojkar som inte använder tobak gör inte det för att det är äckligt, farligt för kroppen och hälsan, luktar illa, onödigt och kostar mycket pengar. Både de flesta av flickorna och pojkarna vill sluta använda tobak.

Skillnaderna mellan flickor och pojkars användande av tobak är att: de flesta av pojkarna har provat att snusa någon gång, vilket endast ett fåtal av flickorna har gjort. Fler flickor (13 %) än pojkar (4 %) röker. Fler pojkar (14 %) än flickor (2 %) snusar. Flertal av flickorna som röker gör det varje dag eller bara ibland. De flesta av pojkarna som röker gör det bara ibland, medan endast ett fåtal av pojkarna röker varje

dag. Flickorna röker också när de mår dåligt. De flesta av pojkarna som snusar gör det varje dag, medan endast en flicka snusar varje dag. De flickor som snusar gör det då och då eller när de inte röker. De flesta av pojkarna som snusar gör det med kompisar och när de är själva, när de är sugna och i skolan. De flesta av pojkarna som röker började röka i 15-årsåldern. Därefter kommer 12, 13 och 14-årsåldern som debut. Hos flickorna är det flest som börjar röka i 14-årsåldern, tätt följt av 13-årsåldern. De flesta av pojkarna som snusar började i 12-årsåldern, tätt följt av 13-årsåldern och sist 14-årsåldern. Flickorna började snusa i 12-årsålderna eller 14-årsåldern. När det gäller påverkan av kamrater skiljer det sig mellan de båda könen. De flesta av de pojkar som använder tobak uppger att de inte har påverkats av kamrater, medan de flesta av de flickor som använder tobak säger att de har påverkats av kamrater. De flesta av de pojkar som använder tobak gör det för att det är gott, de påverkas av kamrater och för att de är beroende. De flesta av de flickor som använder tobak gör det för att kompisarna gör det. Flertal av pojkarna vill sluta använda tobak för att det inte är bra. Flertal av flickorna vill sluta använda tobak för att det äräckligt.

95 % (113 pojkar) av pojkarna har svarat på frågan om de har provat och använder narkotika. Samtliga av de pojkar som besvarade frågan uppger att de inte har provat och inte använder narkotika. Skillnaden mellan flickor och pojkars användande av narkotika är att endast en flicka har uppgett att hon har provat narkotika någon gång. Därutöver uppger samtliga flickor (99 flickor) att de inte använder narkotika. De flesta av flickorna och pojkarna uppger att de inte använder narkotika för att det är farligt, skadar kroppen och hälsan och att de inte vill. En av flickorna säger att hon ibland vill använda narkotika då hon mår dåligt, men hon har aldrig gjort det.

4.6 Vilka kunskaper har ungdomar kring alkohol, tobak och narkotika?

52 % (106 ungdomar) av ungdomarna anser att de har mycket kunskaper om alkohol, tobak och narkotika. Endast 3 % (6 ungdomar) anser att de inte har några kunskaper alls om alkohol, tobak och narkotika. 64 % (127 ungdomar) av ungdomarna vill inte veta mer om alkohol, tobak och narkotika. 36 % (72 ungdomar) av ungdomarna vill veta mer om alkohol, tobak och narkotika. 24 % (53 ungdomar) av ungdomarna vet inte vad som kan göras för att deras kunskaper om alkohol, tobak och narkotika ska

bli så bra som möjligt. Ungdomarna tycker att det ska informeras och undervisas mer om alkohol, tobak och narkotika i skolan och föreningar. Flertalet tycker att man ska visa skräckexempel och låta före detta alkoholister, missbrukare och narkomaner komma till skolan och berätta. En del tycker att man kan skriva om ämnet och göra redovisningar, läsa mycket om det och visa filmer. Ett förslag av en ungdom var att man kan ha en egen timme om alkohol, tobak och narkotika per vecka i skolan. Flertalet av ungdomarna anser att föräldrarna har en stor roll när det gäller att informera om alkohol, tobak och narkotika. Detta visas genom kommentarer som;

-Föräldrarna ska prata med sina barn om alkohol, tobak och narkotika.(Flicka 16 år)

-Föräldrarna ska ta tag i det, lärarna kan inte göra något, ring föräldrarna, inget annat hjälper och skolan har inte lärt mig ett skit. Det har min pappa gjort. (Pojke 16 år)

Ett fåtal tycker att skolan gör tillräckligt för att informera ungdomarna. De menar att mer finns inget att göra. Det är upp till alla ungdomar att själva bestämma. En ungdom uttrycker sig på följande sätt;

-Jag tror att de flesta i alla fall de som går på högstadiet vet en hel del om alkohol, tobak och narkotika. De tänker nog att de inte kan få cancer om de röker eller dricker alkohol ofta och mycket. De tror att det aldrig kan hända just dem och samtidigt tycker de att det är coolt att dricka alkohol och röka.(Flicka 15 år)

En ungdom uttrycker sig följande;

-De flesta av oss bryr sig inte om att vuxna kommer och snackar om droger. Vi vet att det är farligt, men har man börjat med det så har man. (Flicka 16 år)

En del av ungdomarna anser att man ska börja informera om alkohol, tobak och narkotika i mycket lägre åldrar och inte bara i skolår sex och åtta. Flertalet av ungdomarna uppmanar till att man ska sluta tillverka och sälja alkohol, tobak och narkotika.

De flesta av ungdomarna använder inte narkotika för att de inte vill. De tycker att det är dumt, omoget, löjligt, mesigt, idiotiskt och onormalt. Det är farligt och förstör kroppen och hälsan. En ungdom uttrycker sig följande;

-Ibland vill jag när jag mår dåligt, men jag har aldrig gjort det.(Flicka 16 år)

Ett fåtal nämner att narkotika är dyrt och att man sparar pengar om man inte använder det. Ett fåtal nämner också att man inte vill använda narkotika för att det är giftigt, beroendeframkallande och att det kan leda till döden.

De flesta av ungdomarna vill inte använda tobak för att det är äckligt, luktar illa, onödigt, inte bra för kroppen och hälsan, farligt och för att det kostar mycket pengar. Ett fåtal nämner kroppslig påverkan som dålig hy, dålig andedräkt, gula tänder och sjukdomar som cancer.

Flertalet av ungdomarna dricker inte alkohol för att det är farligt, äckligt och för att det fördärvar kroppen.

Resultatet visar att de ungdomar som lägger stor vikt vid sitt idrottande inte använder alkohol, tobak och narkotika. En ungdom uttrycker sig;

-Man kan bli avstängd från fotbollen om man använder narkotika.(Pojke 15 år)

På frågan varför använder du inte alkohol, tobak och narkotika uttrycker ungdomarna sig med starkare ord när det gäller narkotika jämfört med alkohol och tobak. De använder till exempel ord som livsfarligt, döden, oerhört, jätte, otroligt och dödsfarligt.

5. Diskussion

Detta kapitel består huvudsakligen av en diskussion. Jag börjar med att diskutera metoden och tar tillhjälp av Denscombe (2004). Jag fortsätter med en resultatdiskussion där jag diskuterar och analyserar alla frågeställningarna och resultatet av dem. Kapitlet avslutas med förslag på vilka framtida studier som är tänkbara att fortsätta med.

5.1 Metoddiskussion

Valet av metod föll på enkätundersökning eftersom undersökningen skulle nå ett stort antal ungdomar. Som Denscombe (2004) skriver så är frågeformulär mest produktivt när den används för ett stort antal respondenter och när frågorna tenderar att vara ganska okomplicerade det vill säga kortfattade och okontroversiella. Denscombe (2004) påpekar att ibland måste man ha tillstånd från dem som har befogenhet att genomföra undersökningen. Jag fick tillstånd av skolans biträdande rektor att genomföra enkätundersökningen.

Frågeformuläret var uppbyggt så att det innehöll både faktafrågor, till exempel ålder och kön samt åsiktsfrågor.

I början av frågeformuläret gavs instruktioner till ungdomarna om hur frågorna skulle besvaras. Ändå var det många som missuppfattade. Denscombe (2004) påpekar också att det är viktigt att ge respondenten instruktioner om hur formuläret ska fyllas i. Många av ungdomarna svarade inte på alla frågor utan hoppade över några. Hela 453 svar på olika frågor saknas. Detta kan ha lett till att undersökningen inte blivit helt tillförlitlig. Orsakerna till att många ungdomar hoppade över en del av frågorna kan vara att det var för många frågor så att det blev jobbigt att svara på alla. En del av frågorna kanske var känsliga att besvara medan andra frågor var svåra att besvara på grund av att de inte kom ihåg, till exempel när de började dricka alkohol.

Det är viktigt att göra en bedömning av hur många frågor som kan tas med innan respondenterna tappar tålamodet och struntar i att besvara frågorna. Denscombe (2004) menar också att man bör göra allt för att hålla frågeformuläret så kort som möjligt. Detta var något som jag tänkte på hela tiden. Jag hade en känsla av att frågeformuläret innehöll en aning för många frågor (44 frågor), men samtidigt var det många frågor som krävde korta svar, vilket gick snabbt att besvara samt att alla frågor var viktiga för undersökningen. Eftersom en del ungdomar hoppade över en del

frågor har förmodligen frågeformuläret innehållit en aning för många frågor. Frågor som särskilt hoppades över var;

- Hur får du tag på alkohol?
- När började du dricka alkoholhaltiga drycker?
- Varför dricker du/dricker du inte alkohol?
- Vill du sluta dricka alkohol?
- Varför vill du sluta/inte sluta dricka alkohol?
- Har du påverkats av föräldrar?
- Har du påverkats av kamrater?
- Varför använder du/använder du inte tobak?
- Vill du sluta använda tobak?
- Varför vill du sluta/inte sluta använda tobak?
- Varför använder du/använder du inte narkotika?
- Hur stora är dina kunskaper om alkohol, tobak och narkotika?
- Vill du veta mer om alkohol, tobak och narkotika?
- Vad anser du kan göras för att ungdomars kunskaper om alkohol, tobak och narkotika ska bli så bra som möjligt?

Denscombe (2004) påpekar att det är att föredra om frågeformuläret är enkelsidigt tryckt, vilket gör det lättare att se frågorna. Det blir enklare för både forskaren och respondenterna. Min första tanke var att det skulle bli enklare om det var så lite sidor som möjligt, därför trycktes formuläret på två sidor, fram- och baksida. Jag hade dock fel eftersom det visade sig att några respondenter hade missat baksidan på sista pappret (Denscombe, 2004).

I frågeformuläret användes både öppna och slutna frågor. Denscombe (2004) menar att fördelen med öppna frågor är att respondenterna får möjlighet att uttrycka sig med egna ord. Nackdelen med öppna frågor är att de kräver en större ansträngning från respondenternas sida samt kräver mycket tid för analysering innan de kan användas. Fördelen med slutna frågor är att svaren ofta är korta och lätt att analysera efteråt. Det går lätt att jämföra svaren emellan. Nackdelen är att respondenterna har mindre möjligheter att ge svar som reflekterar det verkliga förhållandet samt att respondenterna kan bli frustrerade över att inte kunna uttrycka sina synpunkter på ett utförligt sätt (Denscombe, 2004).

Fördelarna i sin helhet med frågeformulär är att de är ekonomiska i den bemärkelsen att de kan ge stor mängd forskningsdata för en relativt liten kostnad. Kostnaden för forskarens arbetstid blir vanligtvis låg. Frågeformulär är oftast lättare att arrangera än till exempel personliga intervjuer. Frågeformulär ger standardiserade svar eftersom alla respondenter får exakt samma frågor. Nackdelarna med frågeformulär kan vara att de förkodade svaren kan vara frustrerande för respondenten och således avhålla honom/henne från att svara. Resultatet kan bli ofullständiga eller dåligt ifyllda svar. Enkäter ger inte forskaren några större möjligheter att kontrollera sanningshalten i respondenternas svar. Detta gäller i ännu högre grad om frågeformuläret besvaras anonymt. Forskaren har inget annat val än att acceptera det som sant (Denscombe, 2004).

5.2 Resultatdiskussion

5.2.1 Vilka alkohol-, tobak och narkotika vanor har ungdomar?

Resultatet visar att det är ett stort antal, hela 81 %, av ungdomarna som har smakat på alkohol någon gång. Inte lika många, men ändå något över hälften av ungdomarna dricker alkohol. De flesta dricker alkohol när det är fest och tillsammans med kompisar. Så många som hälften av de ungdomar som dricker alkohol har druckit alkohol så att de har blivit berusade. Resultaten från denna undersökning stämmer bra överrens med hälsokontrollen som Lööf-Johanson (1997) har gjort på ungdomar i skolår åtta där det visar att många ungdomar har smakat på alkohol och varit berusade. Flera ungdomar dricker också tillsammans med sina föräldrar. Alltså, det är inte många ungdomar som dricker alkohol utan vidare, utan det ska ske i något sammanhang som till exempel fest, kalas och vid högtider. Precis som Johansson och Wirbing (2001) säger så tycks det idag finnas en tydlig berusnings- och festkultur både bland flickor och pojkar. Många dricker för att bli fulla. De förknippar alkohol med glädje, fest och mogenhet.

Resultatet från denna undersökning visar också att bland ungdomarna finns det även ett annat sätt att se på alkohol. Några av ungdomarna ser alkohol som något hemskt och farligt. Det kan vara så som Raundlen och Skjoldal (1987) har erfarit att många ungdomar har en överdriven rädsla för alkohol och många missuppfattningar. Alla som använder alkohol blir inte alkoholister. Man väljer sitt förhållningssätt själv.

De flesta av ungdomarna som dricker alkohol i denna undersökning väljer att dricka cider. Cider eller så kallad alkoläsk har de senaste åren blivit en populär alkoholdryck bland ungdomarna. Strax därefter kommer öl, sprit och vin som populära alkoholdrycker. Hembränt är inte så populärt, men dricks ändå av ett litet antal ungdomar. Bland alkoholdryckerna dricks det minst av konjak, rom och whiskey. Orsaker till detta kan vara att de är dyrare samt att de är starkare. De flesta av ungdomarna som dricker alkohol tillhandahålls alkohol av äldre kamrater. Inte lika många, men ändå ett stort antal av ungdomarna får alkohol av sina föräldrar. Ett ganska stort antal av ungdomarna får alkohol av langare, jämnåriga kamrater, blir bjudna, stjälar av föräldrarna och handlar själva. Resultaten i denna undersökning är jämförbara med det som Lööf-Johanson (1997) påpekar att ungdomar på högstadiet inte har problem med att få tag på alkohol. Mellan ungdomarna finns ett kontaktsystem där äldre ungdomar och vuxna tillhandahåller alkoholen. De flesta av ungdomarna som dricker alkohol har inte påverkats av föräldrar och inte heller av kamrater säger de i denna undersökning. Men det är ändå något fler som svarar att de har påverkats av kamrater än av föräldrar. De flesta av ungdomarna i undersökningen som dricker alkohol vill inte sluta att dricka alkohol. Många av ungdomarna resonerar som så att eftersom de inte dricker alkohol ofta och mycket så gör det inget om de dricker alkohol och därmed behöver de inte sluta. Precis som Johansson och Wirbing (2001) säger så är det många av ungdomarna som inte tycks vara rädda för varningar för framtida skador. De vet mycket väl om hälsoriskerna.

Av resultatet framgår det att de flesta av ungdomarna inte har provat tobak någon gång. Men det är ändå ett ganska stort antal, cirka 40 %, som har provat tobak någon gång. Däremot är det endast ett litet antal av ungdomarna, cirka 17 %, som fortsätter att använda tobak. 14 % av pojkarna snusar medan det endast är 4 % som röker. Det stämmer överens med det som Arvidsson (1989) säger att bland pojkar och män under 35 år är det vanligare att snusa än att röka. Hälften av ungdomarna som röker gör det bara ibland. Något mindre än hälften av ungdomarna röker varje dag. Mer än hälften av de ungdomar som snusar gör det varje dag. Ett fåtal snusar bara ibland. Med andra ord är det vanligare att ungdomarna snusar varje dag än att de röker varje dag. Orsakerna till detta kan vara att snusning inte ses som lika farligt som vad rökning gör samt att det är lättare att sätta en prilla under läppen än att behöva gå ifrån folksamlingen och tända en cigarett. Vi har i samhället fler rökfria zoner idag än tidigare. Det finns inte längre acceptans för att man röker överallt. Det samma gäller

för tobak som för alkohol att de flesta av ungdomarna som använder tobak får tobak av äldre kamrater. Något färre, men ändå ett stort antal av ungdomarna får tobak av ”folk i byn”, jämnåriga kamrater eller köper själva. Några av ungdomarna får också tobak av sina föräldrar. Detsamma gäller för tobak som för alkohol att ungdomarna tar hjälp av äldre personer när de vill ha tag på tobak. Att ungdomarna lyckas köpa tobak själva visar tydligt på att affärer inte följer lagen om att man inte får sälja tobak till ungdomar under 18 år. Ändå är det skolan, föräldrar och samhället som ska arbeta tillsammans för att hjälpa ungdomarna från att komma i kontakt med alkohol, tobak och narkotika alltför tidigt. Samarbetet fungerar inte riktigt bra visar resultaten från denna undersökning. De flesta av de ungdomar som använder tobak gör det på fest tillsammans med kompisar. Några ungdomar har tagit till sig de vuxnas beteende genom att ta till alkohol och tobak när de mår dåligt. I tron om att man kan dämpa rädslan, ångesten, eller vad det nu må vara genom att ta ett glas alkohol och en cigarett. De flesta av de ungdomar som använder tobak vill sluta använda tobak. De vet att tobak är farligt och inte bra för kropp och hälsa.

Endast en av ungdomarna har provat narkotika någon gång. Ingen av ungdomarna har uppgett att de använder narkotika. Budskapet om att narkotika är oerhört livsfarligt har gått fram till ungdomarna. Av resultatet framgår det att ungdomarna använder starkare ord, som till exempel livsfarligt, döden, oerhört, jätte, otroligt, dödsfarligt med mera, när de pratar om narkotika. Ungdomarna sa bland annat om narkotika;

-Det är jätte onödigt att använda narkotika, narkotika kan leda till döden, narkotika är livsfarligt, narkotika är otroligt onödigt.(Flickor och pojkar)

När det gäller alkohol eller tobak använder de inte lika starka ord. De vet att alkohol och tobak inte heller är bra, men det är ändå okej att använda det. Det är inte okej att använda narkotika.

På frågan om någon har provat och använder narkotika var det sex ungdomar som inte hade besvarat frågan. Orsaken till detta kan vara att det är känsligt att uppge om man har provat och använder narkotika och dessutom är det straffbart att handskas med narkotika.

5.2.2 När börjar ungdomar använda alkohol, tobak och narkotika?

Ett stort antal av ungdomarna började dricka alkohol i 14-årsåldern. Men det fanns ungdomar i undersökningen som började dricka i åldrarna 13, 12 och 15. Orsakerna kan vara att det är just i den åldern som ungdomarna påverkas särskilt mycket. De börjar på högstadiet och byter då ofta skola och får nya kompisar. När man byter årskurs och skola förväntas det att man är mognare. Många ungdomar har känslor för till exempel det motsatta könet som de vill visa, men inte vågar. Att då ta till alkohol för att våga mera kan upplevas som en möjlighet. Hindenfeldt (1997) menar att just i 13-14-årsåldern löper de ungdomar som har ett spänningssökande personlighetsdrag större risk att utveckla ett alkoholberoende om de börjar dricka alkohol då. Löf-Johanson (1997) påpekar att kroppens biologiska utveckling är färdig vid cirka 18-årsåldern. Det betyder att ungdomar under 18 år är mycket känsligare för alkohol än vad vuxna är. Därför bör man sträva efter att ingen alkohol ska vara tillåten före 18 år, vilket det redan är enligt svensk lag.

Resultatet från undersökningen visar att flertalet av ungdomarna började röka i 13-14-årsåldern. Ingen av ungdomarna har börjat röka tidigare än 10-årsåldern. Resultaten överensstämmer med den studie som Pellmer och Wramner (1997) refererar. De menar att de flesta börjar röka i åldern 13-15 år och det är få som börjar röka efter 20-årsålder. Endast en ungdom började röka vid 16-årsåldern, vilket visar att vid den åldern är det alldeles för sent att börja med information om tobak. Flertalet av ungdomarna började snusa i 12-årsåldern. Därefter kommer 13- och 14-årsåldern som snusdebuter. Resultatet från denna undersökning visar att 21 % av dem som har provat att röka någon gång väljer att fortsätta röka. Det skiljer sig från WHO:s studie The Health of Youth (WHO 1996) som visar att cirka hälften av alla som provat att röka väljer att fortsätta röka.

5.2.3 Vilka likheter och skillnader finns det mellan flickor och pojkars användande av alkohol, tobak och narkotika?

Resultatet visar att det finns ganska många likheter mellan flickor och pojkars användande av alkohol, tobak och narkotika. Detta kan bero på att många flickor och pojkar umgås med varandra, vilket leder till att de påverkar varandra. De flesta av flickorna och pojkarna har smakat på alkohol. Cirka hälften av flickorna och hälften av pojkarna i denna undersökning dricker alkohol. De flesta av dem dricker alkohol bara ibland och de dricker på fest tillsammans med kompisar. Både hos flickor och

pojkar råder det en festkultur. Det ska vara något slags tillställning för att man ska dricka. De båda könen väljer helst att dricka cider. Orsaken kan vara att just cider har blivit klassad som ungdomsdryck. Det är ganska billigt och det är lättdrucket i den meningen att det inte smakar alkohol så mycket som öl eller sprit. Både hos flickor och pojkar kommer öl på andra plats och sprit på tredje plats. Öl precis som cider är ganska billigt och lättdrucket. Dessutom går det att köpa lätt- och mellanöl i vanliga affärer, om man är minst 18 år förstås. Fast som resultatet från denna undersökning visar är det många ungdomar under 18 år som också kan köpa alkohol i affärer. Hos både flickor och pojkar började de flesta dricka alkohol i 14-årsåldern. Näst vanligast är att börja dricka i 13-årsåldern. Orsakerna kan vara att just vid denna ålder börjar många flickor och pojkar umgås med varandra och de ordnar fester. Många kanske börjar bli intresserade av det motsatta könet och för att inte verka mesig börjar man dricka alkohol. Vanligast hos de båda könen är att de börjar dricka på fest. De flesta av både flickor och pojkar får alkohol av äldre kamrater. På andra plats kommer föräldrar hos båda könen. Orsakerna kan vara att både flickor och pojkar har ofta gemensamma kamrater och föräldrarna behandlar de båda könen lika. De flesta av både flickor och pojkar som dricker alkohol har inte blivit påverkade av sina föräldrar och kamrater och de dricker för att de tycker det är gott. De flesta av de båda könen vill inte sluta dricka alkohol. Anledningen kan vara att grupptricket betyder oerhört mycket för både flickor och pojkar. För att passa in måste man göra som andra. Anledningen kan också vara att både flickor och pojkar resonerar som så att eftersom de inte dricker ofta, utan bara ibland, behöver de inte sluta. De tycker kanske att den ”lilla” mängd de dricker är inte farligt.

De flesta av både flickor och pojkar har inte provat att röka någon gång. De flesta varken röker eller snusar. De flesta av dem som röker både hos flickor och pojkar gör det på fest tillsammans med kompisar. Här spelar också grupptricket in, man vill inte vara utanför och dessutom vill man verka vara äldre än vad man egentligen är. De flesta av de båda könen började snusa i 12-årsåldern, de får tobak av äldre kamrater, de har inte påverkats av föräldrarna och de vill sluta använda tobak. Orsaken till att de vill sluta använda tobak kan vara att informationen om att tobak är skadligt för hälsan har nått ungdomarna. Ungdomarna märker kanske snabbt att man blir beroende och att det i längden blir väldigt dyrt att röka dagligen.

Ingen av både flickorna och pojkarna använder narkotika.

Resultatet från denna undersökning visar att det också finns skillnader mellan flickor och pojkars användande av alkohol, tobak och narkotika. Fler flickor än pojkar dricker alkohol med föräldrar. Orsaken kan vara att fler flickor är hemma längre på kvällar och helger än vad pojkarna är. Fler pojkar än flickor väljer att dricka öl. Fler flickor dricker vin och likör, medan det endast är pojkar som dricker rom och konjak. Pojkarna klarar kanske oftast mer av att dricka starkare alkoholdrycker än vad flickorna gör. Fler pojkar än flickor har druckit så att de har blivit berusade. När det gäller alkoholdebut skiljer det sig åt på tredje plats mellan de båda könen. Pojkarna började då dricka alkohol i 12-årsåldern medan flickorna började i 15-årsåldern. Orsaken kan vara att pojkarna umgås med kompisar på kvällarna tidigare än vad flickorna gör. Flickor är kanske många gånger något äldre än vad pojkarna är när de börjar gå ut på egen hand på kvällar och helger.

Fler pojkar än flickor har provat att snusa någon gång. Fler flickor än pojkar röker, medan fler pojkar än flickor snusar. Att fler flickor röker kan enligt Pellmer och Wramner (1997) bero på den tidiga fysiska och emotionella utvecklingen bland flickor. Många flickor kan ha lägre självbild och mindre självförtroende än pojkar. Flickor blir också snabbare beroende vid lägre konsumtion än pojkar. Flickorna röker oftast varje dag, medan pojkarna röker oftast bara ibland. Flickorna röker också när de mår dåligt, vilket pojkarna inte gör. Det kan bero på att många flickor ser rökning som ett sätt att handskas med känslor. Pojkarna snusar oftast varje dag, medan flickorna snusar då och då. De flesta av pojkarna började röka i 15-årsåldern, medan de flesta av flickorna började röka i 14-årsåldern. De flesta av pojkarna som använder tobak har inte blivit påverkade av kompisar, medan de flesta av flickorna som använder tobak har blivit påverkade av kompisar. Intressant är att de flesta av pojkarna som använder tobak inte har påverkats av kompisar. Samtidigt använder de flesta av pojkarna tobak bland annat för att de påverkas av sina kompisar. Många använder alkohol och tobak just när de är tillsammans med kompisar. Många pojkar påverkas mer av sina kompisar än vad de tror. Det kan mycket väl vara så som forskare i USA, refererad av Pellmer och Wramner (1997), säger att föräldrar och kamrater påverkar de unga på olika sätt. Föräldrar påverkar genom normer och kamrater genom modellbeteende. Unga kopierar ofta sina kamraters beteende, till exempel rökbeteende, för att de vill passa in i gruppen och inte bli utanför. Många känner sig kanske också mognare när de gör vuxensaker.

En flicka, men ingen av pojkarna, hade provat narkotika någon gång.

5.2.4 Vilka kunskaper har ungdomar kring alkohol, tobak och narkotika?

Cirka hälften av ungdomarna anser att de har mycket kunskaper om alkohol, tobak och narkotika. Något fler än hälften av ungdomarna vill inte veta mer om alkohol, tobak och narkotika. Samtidigt är det många av ungdomarna som inte vet vad som kan göras för att deras kunskaper om alkohol, tobak och narkotika ska bli så bra som möjligt. Kanske är det så att ungdomarna får tillräckligt med information om alkohol, tobak och droger? Det finns kanske inte så mycket mer att göra utan det är upp till var och en att själv bestämma över sitt eget val? Många av ungdomarna vet att alkohol, tobak och narkotika inte är bra vid unga år, men grupptricket har kanske en så stor betydelse att det väger mer än hälsan? Istället skulle man kanske till exempel börja prata om grupptrick och vikten av att man som egen individ bestämmer över sina egna handlingar för att egentligen komma åt problemet.

Flera av ungdomarna tycker att man ska visa skräckexempel och låta före detta alkoholister, missbrukare och narkomaner komma till skolan och berätta. Informationen blir kanske då mer verklig än om man bara läser om det i böcker. Nordin (1996) har samma synsätt. Nordin menar att undervisningen om alkohol, tobak och narkotika ska hållas av någon som vet vad han eller hon talar om, till exempel en nykter alkoholist.

Flertalet av ungdomarna nämner att föräldrarna har en stor roll när det gäller att informera om alkohol, tobak och narkotika. Borgs (1997) menar att ungdomar får sina föreställningar om alkohol, tobak och narkotika bland annat hemifrån. Johnsson och Wirbing (2001) säger att den inställning som föräldrar förmedlar till sina ungdomar spelar stor roll. Ungdomar lyssnar på sina föräldrar även om man många gånger inte tror det. En del föräldrar tror kanske att om man låter ungdomarna dricka alkohol och använda tobak hemma så är de mer försiktiga när de är ute med sina kompisar. Många föräldrar köper också ut, till exempel alkohol, till sina ungdomar. De känner då att de har uppsikt över vad och hur mycket deras ungdomar dricker, eftersom det var de som köpte ut till dem. Löf-Johanson (1997) menar att detta är en myt. Ungdomar som får lära sig att handskas med alkohol hemma handskas också med alkohol mera avancerat utanför hemmet. Hon menar också att det inte är de vuxnas egna vanor som är avgörande utan det är de regler och restriktioner man sätter upp som betyder något för ungdomarnas bruk. Vad man kanske inte tänker på är att ungdomarna skaffar mer alkohol på andra sätt än bara dem som de får av föräldrarna. Plötsligt har då ungdomarna mer alkohol än vad föräldrarna vet om.

En del av ungdomarna i denna undersökning anser att man ska börja informera om alkohol, tobak och narkotika i mycket lägre åldrar och inte bara i skolår sex och åtta. Eftersom alla ungdomar kan nås i skolan har skolan en mycket viktig roll när det gäller ungdomars alkohol-, tobak och narkotika vanor. Eftersom resultatet från denna undersökning visar att många ungdomar börjar dricka alkohol och använda tobak redan i 12, 13 och 14-årsåldern är det alldeles för sent att börja informera dem på högstadiet. Löf-Johanson (1997) anser att det är på mellanstadiet under skolår sex som är den viktigaste perioden att diskutera drogfrågor. Arvidsson (1989) menar att barn redan på lågstadiet ska få kunskaper om alkohol, tobak och droger och dess konsekvenser. Det blir mycket lättare för dem att stå emot kamrattrycket på mellanstadiet och högstadiet. Arvidsson (1989) menar också att kunskaperna om alkohol, tobak och narkotika bör breddas och fördjupas under hela grundskolan. Detta kan ske dels genom inslag i den ordinarie undervisningen i olika ämnen, dels genom temadagar, kampanjer och projektarbeten. Detta är förslag som även en del av ungdomarna ger för att öka deras kunskaper om alkohol, tobak och narkotika.

Resultatet från denna undersökning visar också att det inte bara är skolan och föräldrarna utan också olika föreningar, till exempel idrottsföreningar, som kan informera och påverka ungdomarna. Om föreningar har som policy att man ska avstå från alkohol, tobak och droger för att få vara medlem kan chanserna vara större att färre ungdomar börjar använda alkohol, tobak och narkotika. Ju fler som hjälps åt desto större chans är det att ungdomarna avstår från alkohol, tobak och narkotika.

Med all den information och kunskap som har getts av denna studie anser jag att frågeställningarna är besvarade och syftet är uppnått. Efter att nu ha fått kännedom om ungdomarnas vanor av alkohol, tobak och narkotika och om deras kunskaper om detsamma kan ett förebyggande arbete upprättas och sättas in i tid. Detta för att ungdomarna ska kunna göra medvetna val för eller emot droger. Skolan, föräldrar och samhället måste hjälpas åt så att chansen blir större till att vi lyckas.

5.3 Framtida studier

Man kan använda sig av samma enkät och göra undersökningen på gymnasiet och därefter jämföra resultatet med resultatet från högstadiet. Se om det finnas några skillnader. Se om skillnaden stämmer med tidigare forskning inom detta område.

6. Sammanfattning

Tonåren är för många unga en ibland förvirrande tid då de unga utvecklas från barn till vuxna. Vid denna ofta kaotiska tidpunkt börjar många ungdomars intresse för alkohol, tobak och narkotika. Att börja bruka alkohol, tobak och narkotika redan vid låg ålder är inte bra.

Undersökningen är gjord på en högstadieskola och den har genomförts med hjälp av enkät för att inhämta bredd information från många ungdomar. Undersökningen har gjorts i nio klasser i kommunal grundskola, tre klasser i vardera skolår sju, åtta samt nio. Ungdomarna är i åldrarna 12 till 15 år. 218 ungdomar, 99 flickor och 119 pojkar, har genomfört enkätundersökningen.

Ett spänningssökande personlighetsdrag och positiva upplevelser av alkohol kan vara orsaker till att vissa personer får problem med alkohol senare i livet. Dessa ungdomar mår bra av att dricka alkohol, de känner ett välbehag och får ovanligt lite varningssignaler från kroppen när de dricker stora mängder. Börjar dessa ungdomar dricka tidigt, i 13-14-årsålder, är riskerna större för dem att de utvecklar ett alkoholberoende. Kroppens biologiska utveckling är färdig vid cirka 18-årsålder. Det betyder att ungdomar under 18 år är mycket känsligare för alkohol än vad vuxna är.

Bland barn och ungdomar finns det två sätt av hur man ser på alkohol. En del ser alkohol som något hemskt och farligt, medan andra förknippar alkohol med glädje, fest och mogenhet.

Resultatet från undersökningen visar att något över hälften av ungdomarna dricker alkohol. 37 ungdomar (17 %) använder tobak. Ingen ungdom använder narkotika. Ett stort antal av ungdomarna började dricka alkohol och röka i 13-14-årsåldern. Flertalet av ungdomarna började snusa i 12-årsåldern. De flesta av de ungdomar som dricker alkohol dricker bara ibland. Hälften av de ungdomar som röker gör det bara ibland. Det är vanligare att ungdomarna snusar varje dag än att de röker varje dag. De flesta av ungdomarna dricker alkohol samt använder tobak när det är fest tillsammans med kompisar. Idag finns det en tydligt berusnings- och festkultur både bland flickor och pojkar. Många dricker för att bli fulla. Liksom vuxna kan ungdomar dricka alkohol för att de är ledsna eller blyga och osäkra. Några av ungdomarna får alkohol och tobak av sina föräldrar. De flesta av ungdomarna som dricker alkohol och använder tobak får det från äldre kamrater. Ungdomar på högstadiet har inga problem att få tag på alkohol och tobak. Mellan ungdomarna finns ett kontaktsystem där toppen utgörs

av äldre ungdomar och vuxna. De festa av de ungdomar som dricker alkohol väljer att dricka cider, öl, sprit och vin. De flesta av de ungdomar som dricker alkohol vill inte sluta dricka alkohol, men däremot vill de flesta av dem som använder tobak sluta använda det.

Det finns både likheter och skillnader mellan flickor och pojkars användande av alkohol, tobak och narkotika.

Den inställning som föräldrar förmedlar till sina ungdomar spelar stor roll. Det är inte de vuxnas egna vanor som är avgörande utan det är de regler och restriktioner man sätter upp som betyder något för tonåringens bruk. Föräldrar påverkar de unga genom normer, medan kompisarna påverkar genom modellbeteende.

Eftersom alla ungdomar kan nås i skolan, har skolan en mycket viktig roll när det gäller alkohol-, tobak och narkotika vanor. Förutom att skolan förmedlar kunskaper och färdigheter inom hälsoområdet, påverkar skolan också de unga genom de regler som finns på skolan. En del av ungdomarna anser att skolan ska börja informera om alkohol, tobak och narkotika i mycket lägre åldrar, rent av på lågstadiet. Det blir då lättare för dem att stå emot kamrattrycket på mellanstadiet och högstadiet. De faktorer som påverkar ungdomars alkohol-, tobak och narkotika vanor är familjen, kompisar, skolan, samhället och individen själv.

Cirka hälften av ungdomarna anser att de har mycket kunskaper om alkohol, tobak och narkotika. Något fler än hälften av ungdomarna vill inte veta mer om alkohol, tobak och narkotika.

7. Referenser

- A report from the Surgeon General US Department of Health and Human Services. (1994). *Preventing Tobacco Use Among Young People*. Washington.
- Arvidsson, T. (1989). *Fimpa för gott!* Täby: Carsons Förlag.
- Borgs, L. (1997). Hur man kan prata med barn om alkohol. I: E. Cohen, *Barn och alkohol*. Sober Förlag.
- CAN. (2003). *Skolelevers drogvanor 2003*. Nr: 77.
<http://www.can.se/rapporter.asp?navld=3&subld=59#content1> 2005-04-25
- CAN. (2004). *Skolelevers drogvanor 2004*. Nr: 84.
<http://www.can.se/rapporter.asp?navld=3&subld=59#content1> 2005-04-25
- Cohen, E. (1997). *Barn och alkohol*. Malmö: Sober Förlag.
- Denscombe, G. (2004). *Forskningshandboken*. Lund: Studentlitteratur.
- Folkhälsoinstitutet i samarbete med CAN, Socialstyrelsen och Systembolaget. (1993). *Bakgrunden – Fakta om Sveriges alkoholpolitik*. Stockholm: Folkhälsoinstitutet/Socialstyrelsen.
- Hartelius, J., Wikesjö, R., Skånér, A., Kenny, G., Peterson, T., Johansson, T., Froge, P. & Lundqvist, T. (1996). *The drug war – kriget mot narkotikan*. Falköping: Utbildningsförlaget Brevskolan.
- Hindenfeldt, C. (1997). Barn som söker spänning. I: E. Cohen, *Barn och alkohol*. Sober Förlag.
- Jahoda, G. (1972-73). *Children and alcohol – a developmental study in Glasgow*. Health Bull (Edinb). 31(6):314-7.
- Johansson, K. & Wirbing, P. (2001). *Lev gott med eller utan alkohol*. Smedjebacken: Wahlström & Widstrand.
- Lindqvist, G. (1999). *Vygotskij i skolan*. Lund: Studentlitteratur.
- Löf-Johanson, M. (1997). Och åren därefter – tonårstiden. I: E. Cohen, *Barn och alkohol*. Sober Förlag.
- Nelson-Löfgren, I. (1982). *Barns föreställningar om alkohol*. Stockholm: Socialstyrelsen
- Nordin, S. (1996). *Aniara barnen om droger, våld och kriminalitet bland barn och ungdomar*. Södertälje: Larsons Förlag.
- Pellmer, K. & Wramner, B. (1997). *Tobaksbruk - förekomst, effekter och förändringsmöjligheter*. Lund: Studentlitteratur.

Ramström, J. (1987). *Tonåringar och droger*. Kristianstad: Tiden/Folksam.

Statens folkhälsoinstitut, 29 oktober. (2004). Varje dag börjar 50 minderåriga röka i Sverige. <http://www.tobaksfakta.org/view.asp?id=2321> 2005-04-25

Säljö, R. (2000). *Lärande i praktiken*. Stockholm: Prisma.

Utbildningsdepartementet. (1998). *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet*. Stockholm: Fritzes Förlag.

WHO. (1996). *The Health of Youth. A Cross-National Survey*. WHO Publications. European Series No 69, Copenhagen.